

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра мов і методики їх викладання

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»

на тему:

**КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ**

Виконала:

студентка VI курсу, 61 групи

спеціальності 013 «Початкова освіта»

Сідун Альона Анатоліївна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри мов і методики їх

викладання

Мірошник Ірина Василівна

Чернігів – 2021

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2021 року.

Студентка

Науковий керівник

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від «___» _____ 2021 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

Ірина ТУРЧИНА

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	9
1.1. Аналіз становлення нормативно-правової бази щодо забезпечення освіти дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в Україні	9
1.2. Психофізіологічні особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами	17
1.3. Зміст корекційно-розвивального навчання молодших школярів з особливими потребами.....	24
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	32
2.1. Форми і методи роботи з дітьми молодшого шкільного віку з особливими потребами	32
2.2. Комплекс навчальних матеріалів для здійснення корекційно- розвивального навчання молодших школярів з особливими потребами.....	37
Висновки до розділу 2.....	41
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕКЦІЙНО- РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ.....	43
3.1. Мета та зміст експериментального дослідження.....	43
3.2. Результати експериментального дослідження	45
3.3. Методичні рекомендації щодо забезпечення ефективного	

корекційно-розвивального навчання молодших школярів з особливими потребами.....	57
Висновки до розділу 3.....	60
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ.....	71

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ООП – особливі освітні потреби

КРН – корекційно-розвивальне навчання

КРР – корекційно-розвивальна робота

ЗПР – затримка психічного розвитку

ДЦП – дитячий церебральний параліч

ВСТУП

Актуальність дослідження. Основним завданням інклюзивної освіти є не тільки допомогти дітям з особливими освітніми потребами (ООП) адаптуватися до життя в соціумі, навчитися взаємодіяти в колективі та отримати знання, уміння і навички, але і в тому, щоб надавати якісне корекційно-розвивальне навчання (КРН), якого потребують такі діти. В основі інклюзивної освіти покладено ідеологію, за якої виключається будь-яка дискримінація дітей з особливими потребами, а натомість має бути однакове ставлення до всіх учасників навчального процесу та забезпечені умови для їхнього комфортного навчання. Тому одним із пріоритетних напрямків політики України на сьогодні є організація та вдосконалення інклюзивного освітнього середовища. Для цього потрібно організувати таке інклюзивне середовище в закладах освіти, щоб кожна дитина відчувала значимість свого існування, вірила у свої можливості і бачила результати своєї роботи.

На розвиток інклюзивної освіти в Україні вплинуло збільшення дітей з особливими потребами та погіршення стану здоров'я дітей загалом. Відповідно актуальним на сьогодні стає пошук та розробка нових форм та методів КРН. Адже саме таке навчання позитивно впливає на розвиток дітей загалом, а також на результат у навчальній діяльності та якості знань. Для кожної окремої групи порушень КРН повинно включати форми і методи роботи, які спрямовані на покращення розвитку дітей з конкретними порушеннями.

Над проблемою здобуття освіти дітьми з ООП, яка є на сьогоднішній день дуже важливою і до кінця не вивченою, працювало багато вітчизняних та зарубіжних науковців (В. Андрущенко, В. Сухомлинський, М. Ярмаченко, Є. Андрєєва, В. Бондарь, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, Н. Сабат, Є. Ярська-Смирнова, О. Акімова, Т. Лорман, Ш. Крокер, Дж. Депплер та ін.). Хоча проблемі навчання дітей з ООП і приділяється значна увага вчених, проте саме зміст корекційно-розвивальної роботи (КРР) з молодшими школярами з

ООП потребує уточнення, оскільки така робота має свою специфіку, зміст та завдання.

Важливість проблеми впровадження КРН молодших школярів з ООП зумовила вибір теми магістерської роботи: **«Корекційно-розвивальне навчання дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами».**

Об'єкт дослідження: процес реалізації КРН молодших школярів з ООП.

Предмет дослідження: психофізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку під час КРР з молодшими школярами з ООП.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичні та методичні передумови КРН та провести дослідження КРН з дітьми молодшого шкільного віку з ООП.

Завдання дослідження:

1) проаналізувати становлення нормативно-правової бази щодо забезпечення освіти дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в Україні;

2) розкрити психофізіологічні особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами, а також зміст КРН молодших школярів з особливими потребами;

3) дібрати та охарактеризувати комплекс навчальних матеріалів для здійснення КРН молодших школярів з особливими потребами;

4) здійснити експериментальне дослідження умов КРН молодших школярів з ООП;

5) розробити методичні рекомендації щодо забезпечення ефективного КРН молодших школярів з особливими потребами.

Гіпотеза дослідження: завдяки створенню належних психолого-педагогічних умов та застосуванню КРН в закладах освіти для молодших школярів з ООП, рівень їх розвитку та адаптації буде значно вищим, а результати матимуть позитивну динаміку.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань дослідження було використано аналіз науково-теоретичних джерел (теоретичні методи), спостереження (обсерваційні методи), анкетування, тестування (емпіричні методи), статистичні методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі Митченківського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітній навчальний заклад I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» в період з 13 вересня по 23 жовтня 2021 р. У даному дослідженні взяли участь 5 учнів початкових класів віком 7-10 років з різними порушеннями, зокрема порушення зору, ДЦП, з розладами уваги та з дислалією.

Практичне значення дослідження: запропоновані матеріали покликані покращити роботу вчителів початкових класів, асистента вчителя, заступників з навчально-виховної роботи через зміни в організації навчально-виховного процесу у початкових класах закладів загальної середньої освіти для молодших школярів, які потребують включення в систему інклюзії.

Апробація результатів наукового дослідження. Результати дослідження оприлюднено на *Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (П'ята школа технологій інклюзивної освіти)* (17-18 листопада 2021 р.).

Теоретичне значення дослідження: узагальнено і систематизовано інформацію про зміст та специфіку інклюзивної освіти, форми та методи КРН.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 9 додатків, переліку умовних позначень, списку використаних джерел, що налічує 45 позицій. Загальний обсяг роботи 129 сторінок, із них – 70 сторінок основного тексту. Робота містить 19 таблиць та 2 рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОРЕКЦІЙНО- РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

1.1. Аналіз становлення нормативно-правової бази щодо забезпечення освіти дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в Україні

Кількість дітей, які мають потребу у колекційному навчанні постійно зростає, зумовлюючи актуальність проблеми інклюзивної освіти. Відповідно одним із пріоритетних напрямків політики України на сьогодні є організація та вдосконалення інклюзивного освітнього середовища. Як і більшість країн світу, наша країна концепцію інклюзивної освіти направила на роботу з людьми, зокрема з дітьми, з особливими потребами.

Інклюзія (від англ. *inclusion* – включення) – це процес, головною метою якого є залучити та інтегрувати до участі суспільство, і насамперед, тих осіб, що мають обмежені фізіологічні можливості, а також, яким необхідна підтримка та допомога. У ньому передбачається розробка і використання таких конкретних рішень, які дозволять кожній людині бути рівноправним учасником соціуму.

«Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з ООП, зокрема, дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу» [40].

Робота над створенням всіх умов для особистісного розвитку дитини з особливими потребами, її творчої самореалізації та утвердження людської гідності – це головна мета інклюзивної освіти.

Що стосується України, то інклюзивна освіта є не тільки педагогічною інновацією та вимогою часу, але й відповідно до Конвенції ООН, з моменту її ратифікації, одним із міжнародних зобов'язань держави.

На розвиток інклюзивної освіти в Україні вплинуло збільшення дітей з особливими потребами та погіршення стану здоров'я дітей загалом. Велику роль також відіграло поширення інформації, обмін ідеями, досвідом та практиками впровадження інклюзивної із західних та пострадянських країн.

Нормативно-правовою базою забезпечення освіти дітей з особливими потребами в Україні є Конституція України, закони України «Про освіту», «Про реабілітацію інвалідів», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» (№ 1324 – VII від 5 червня 2014 року).

Над проблемою розвитку інклюзивної освіти в Україні та її вирішенням працюють як державотворці, так і науковці та дослідники, які висвітлюють особисті шляхи вирішення щодо оптимізації освіти осіб з особливими потребами. Так, над проблемою здобуття освіти дітей з ООП, яка є на сьогоднішній день дуже важливою і до кінця не вивченою, працювало багато вітчизняних та зарубіжних науковців (В. Андрущенко, М. Ярмаченко, Е. Андрєєва, В. Бондарь, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, Н. Сабат, Є. Ярська-Смирнова, О. Акімова). Необхідність досліджувати та впливати на вирішення даної проблеми є досить актуальною, зокрема, вдосконалювати впровадження інклюзивної освіти [27].

Проаналізувавши останні дослідження і публікації, бачимо, що за останні роки було надруковано початкові посібники, в яких розкриваються основи інклюзивної освіти, зокрема А. Колупаєва [27], М. Порошенко [30] та ін. Дослідники працюють над аналізом соціокультурного контексту змін в освіті осіб з особливими потребами в Україні [41, с. 87-96]; обґрунтовують специфіку тактик подачі навчального матеріалу в інклюзивному навчальному закладі (Е. Данілавичюте [8]); обґрунтовують і підтверджують, що

інноваційні технології є досить ефективними для використання в інклюзивній освіті (І. Гевко [7]) та ін.

Також дослідженням різних аспектів організації інклюзивної освіти в Україні та закордоном займаються А. Арндарук, О. Барно, В. Болдирева, О. Гаяш, В. Гладуш, Т. Дегтяренко, С. Іноземцева, Н. Марковська, Л. Миськів, В. Павленко, О. Федоренко та ін.

У другій половині ХХ ст. держави Західної Європи, США, Канада, Австралія та інші почали впроваджувати інклюзивну освіту. Саме тоді загальні та правові питання про забезпечення інклюзивної освіти стали об'єктом уваги ООН та інших міжнародних організацій. Тому для того, щоб запобігти інвалідності, відновити працездатність, реалізувати «рівність» та «повноцінну участь» інвалідів у соціумі та в розвитку ООН була прийнята Всесвітня програма дій відносно інвалідів 3 грудня 1982 р. [4].

Багато уваги ООН приділялося для розроблення норм щодо забезпечення прав дітей з особливими потребами на освіту. Зокрема, у п'ятому принципі Декларації прав дитини, затвердженій Резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р. [9], говориться про те, що якщо у дитини є порушення (вади) у фізичному, психічному чи соціальному розвитку, то для неї повинен бути організований особливий режим, освіта й турбота, необхідні, виходячи з її особливого стану.

Також, Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. [18], затверджена Постановою Верховної Ради УРСР № 789-ХІІ від 27 лютого 1991 р., «зобов'язує держави-учасниці забезпечити неповноцінній дитині ефективний доступ серед іншого до послуг у галузі освіти таким чином, який призводить до найповнішого її втягнення в соціальне життя і досягнення розвитку особи, включаючи культурний і духовний розвиток».

За роки незалежності України освіта дітей з особливими істотно змінилася у зв'язку із появою нової ідеологічної суспільно-освітньої парадигми.

Окрім цього, уряд отримав доручення щодо забезпечення офіційного видання Стандартних правил забезпечення однакових можливостей для інвалідів та враховувати їх під час підготовки відповідних нормативно-правових актів. Відповідно до указу Президента Кабінет Міністрів України підготував профільні нормативно-правові акти відповідно до Стандартних правил забезпечення однакових можливостей для інвалідів, тим самим створив правове підґрунтя для запровадження інклюзивної освіти в Україні.

Для того, аби виконати міжнародні зобов'язання щодо впровадження інклюзивної освіти в Україні, Міністерство освіти і науки України видало наказ від 11 вересня 2009 р. № 855 у якому був затверджений «План дій щодо впровадження інклюзивного навчання у дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах на 2009–2012 рр.» [28].

У виконанні Плану передбачається підготовка ряду нормативно-правових актів, у тому числі «доопрацювати проект Закону України «Про спеціальну освіту», розробити Концепцію розвитку інклюзивної освіти в Україні, розробити Комплексному регіональну програму впровадження інклюзивного навчання на базі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів Автономної Республіки Крим, Львівської області та м. Києва» й ін.

Щодо запровадження інклюзивної освіти в нашій країні Кабінет Міністрів України також активно працював. На основі відповідних напрацювань було розроблено План заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1482-р. [29]. Відповідно до Плану уряд почав роботу над проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань освіти» «щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

Також, відбулися зміни в окремих нормативних актах щодо впровадження спеціальних посад. Таким чином, у перелік посад педагогічних

та науково-педагогічних працівників відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 липня 2012 р. № 635 [Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 і від 14 червня 2000 р. № 963 : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 р. № 635 [12] було додано посаду «асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням». Що стосується місцевих органів влади, то вони отримали доручення про організацію підвезення учнів з порушеннями опорно-рухового апарату, зору до місця навчання (проживання) спеціально обладнаними транспортними засобами у супроводі підготовленого персоналу тощо.

У свою чергу Міністерство освіти і науки України відповідно до наказу від 21 грудня 2009 р. № 1153 затвердило «Заходи щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року» [Заходи Міністерства освіти і науки України щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року : Затверджено наказом МОН від 21.12.2009 р. № 1153 [13]. До цих заходів увійшли розробки ряду положень, що стосуються класів з інклюзивним навчанням, а також спеціальних класів загальноосвітніх навчальних закладів; впровадження курсу «Дидактика інклюзивного навчання» до навчальних програм вищих навчальних закладів, які готують фахівців за напрямом «Педагогічна освіта»; впровадження системи моніторингу досягнень у навчанні учнів інклюзивних класів, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, обсягу та якості наданих їм освітніх і корекційно-реабілітаційних послуг; забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним та інтегрованим навчанням спеціальними підручниками і наочними дидактичними посібниками тощо.

Відповідно до Закону України від 6 липня 2010 р. № 2442-VI «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» [32]

врегулювалося питання, що стосується інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах та навчально-реабілітаційних центрів як нового типу навчального закладу для дітей з особливими потребами. Наступним важливим кроком для забезпечення інклюзивної освіти в Україні було розроблення Концепції розвитку інклюзивної освіти, що затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 р. № 912 [19]. Але організаційно-методичні засади навчального процесу, вказані у цьому положенні орієнтуються на дітей з типовим розвитком і абсолютно не враховують особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Отже, головною метою впровадження Концепції стала робота над удосконаленням нормативно-правового, науково-методичного, фінансово-економічного забезпечення, яке орієнтується на запровадження інклюзивного навчання; впровадженням інноваційних освітніх технологій, які б включали в себе форми інклюзивного підходу та модель надання спеціальних освітніх послуг для дітей з ООП, у тому числі з інвалідністю; робота над формуванням освітньо-розвивального середовища для дітей з ООП забезпечуючи психолого-педагогічний та медико-соціальний супровід; включення інклюзивної моделі навчання у загальноосвітніх навчальних закладах при урахуванні потреб суспільства.

Загальні вимоги щодо організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах визначаються «Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872» [35].

Відповідно до п. 3 Порядку «для організації інклюзивного навчання дітей з ООП у загальноосвітніх навчальних закладах створюються умови для: забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень такого закладу дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема тих, що пересуваються на візках, та дітей з порушеннями зору; забезпечення

необхідними навчально-методичними і наочно-дидактичними посібниками та індивідуальними технічними засобами навчання; облаштування кабінетів учителя-дефектолога, психологічного розвантаження, логопедичного для проведення корекційно-розвивальних занять; забезпечення відповідними педагогічними працівниками».

Характерним є те, що нормативним документом передбачено повну інтеграцію дітей з особливими потребами в життя навчального закладу. Так, відповідно до п. 10 «Навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням здійснюється відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів. Відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня може розроблятися індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма. Розклад уроків для дітей з ООП складається з урахуванням індивідуальних особливостей їх навчально-пізнавальної діяльності, динаміки розумової працездатності протягом дня і тижня та з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог.» [35].

Наступні дії щодо правового забезпечення впровадження інклюзивної освіти в Україні пов'язані з виконанням указів Президента України від 19 травня 2011 року № 588 «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями», від 1 червня 2013 року № 312 «Про додаткові заходи із забезпечення гарантій реалізації прав та законних інтересів дітей», а також доручення Президента України «Щодо поліпшення захисту прав та законних інтересів дітей».

Реалізуючи відповідні доручення, Міністерство освіти і науки України 23 липня 2013 р. видало наказ № 1034, яким затвердило «Заходи щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року» [15]. Відповідно до цього Наказу розробляються нормативно-правові документи

та методичне забезпечення щодо впровадження інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти, організовуються і проводяться курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які працюють з дітьми з ООП в дошкільних, загальноосвітніх навчальних закладах, запроваджується системний кваліфікований психолого-педагогічний супровід дітей, які перебувають на індивідуальному навчанні, дітей-інвалідів та їхніх батьків, а також діти з ООП залучаються до позакласних та позашкільних заходів, при цьому для них створюють відповідні умови.

Після ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» від 5 червня 2014 р. № 1324-VII [33], відбувається реформування правового забезпечення інклюзивної освіти. Адже внесено зміни до частини третьої статті 12 Закону України «Про дошкільну освіту», а саме: «Для задоволення освітніх, соціальних потреб, організації КРР у складі дошкільних навчальних закладів можуть створюватися спеціальні та інклюзивні групи для виховання і навчання дітей з особливими освітніми потребами». Цим самим Законом внесено зміни і до Закону України «Про загальну середню освіту», які унеможливають дискримінацію осіб з особливостями інтелектуального, соціального і фізичного розвитку та надають додаткові соціальні гарантії відповідним категоріям учнів.

На сьогодні офіційно прийнята в державі інтернатна модель перестає бути єдиним і обов'язковим типом закладу, в якому діти з особливостями психофізичного розвитку навчаються окремо від соціуму. Та учні отримали можливість обирати різні форми навчання: індивідуальне в домашніх умовах, у спеціальній школі, школі-інтернаті, навчально-реабілітаційному центрі, спеціальному класі при загальноосвітній школі, дитсадку-школі [26].

Такі форми не повністю задовольняють рівність прав на освіту дітей з особливими потребами, а також часто не відповідають запитам та суспільним потребам цих дітей. Тому щоб соціальна адаптація та інтеграція дітей з обмеженими можливостями у суспільство була ефективною необхідно

здобувати освіту безпосередньо в соціумі в загальноосвітніх навчальних закладах.

Проте зараз в Україні з кожним роком спостерігається тенденція зменшення кількості дітей, які перебувають у спеціальних дошкільних закладах, що безпосередньо пов'язане з тим, що відбувається інтеграція у звичайні загальноосвітні навчальні заклади, де такі діти не відчуватимуть себе відстороненими від загального громадського життя. Крім того, на теперішній час у нашій країні створюють цілу мережу освітніх закладів, спрямованих на надання широких можливостей дітям з обмеженими можливостями стати повноправними членами суспільства [34 с. 14].

Важливою умовою для досягнення ефективної соціальної адаптації дітей з особливими потребами, повинно бути саме інклюзивне навчання. Аналізуючи європейську практику бачимо, що більшість із таких дітей мають змогу навчатися в загальноосвітніх школах відповідно до моделі інклюзивної освіти, яка передбачає надання якісних освітніх послуг дітям з особливими потребами у звичайних класах (групах) загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладів за умови відповідної підготовки вчителів і підтримки сімей. Тому важливо розуміти, на які категорії поділяються діти з ООП, та знати психофізіологічні особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами з метою вдосконалення роботи педагогів та фахівців. До розгляду цього питання переходимо в наступному підрозділі.

1.2. Психофізіологічні особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами

Соціальні зміни, які відбуваються протягом останнього десятиліття є досить важливими та зумовлені гуманізацією свідомості суспільства. Тому в соціумі є повноцінне розуміння того, що люди з особливими потребами потребують допомоги та підтримки, як від держави, так і від суспільства, а також повноцінної інтеграції у соціум.

В історії світової науки проблема дітей з порушеннями здоров'я має міждисциплінарний науковий інтерес і розглядається як специфічний розвиток, зумовлений в першу чергу соціальними, медичними, психологічними й педагогічними причинами. Як самостійне явище і об'єкт наукового дослідження ця проблема торкається питань економіки, політики, права, соціології, медицини, психології, педагогіки.

На сьогодні велика частина дітей з особливими потребами є повноцінними учасниками навчального процесу у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах. Про це свідчить проаналізована література (Л. Беленкова, О. Боряк, Т. Власова, І. Епштейн, Ю. Кулагін, М. Лебедева, І. Левченко, В. Лубовський, В. Лебединський, О. Мельничук, В. Петрова, Л. Пожар, Н. Семаго, А. Семенович, О. Усанова та ін.) та проведені спостереження. Також важливим питанням є те, що діти з особливими потребами потребують спеціальної підтримки і допомоги, але це не враховано у звичайних шкільних програмах та заходах, що мають виховний характер.

Ще одним проблемним питанням, яке постало перед науковцями, є термін для дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Адже це мав бути термін (визначення), який найточніше та найадекватніше б описував дітей, що мають якісь вади та потребують спеціальної підтримки, а також мав психолого-педагогічний зміст.

Поняття «відхилення в розвитку» як базове, що визначає характер розвитку дитини, є у Л. Виготського у вигляді терміна «ухилення розвитку» [5, с. 274].

Однак поняття «відхилення у розвитку» можна розглядати тільки як «відхилення від (або відносно) чого-небудь». Але, щоб використовувати це визначення в такому значенні потрібно внести певну динаміку, постійних змін (у часі) в розвиток, а також оцінку цих змін, якщо порівнювати з нормативним ходом розвитку дитини. Тому необхідно визначити, що є нормативним розвитком чи відхиленням від норми.

У загальній та спеціальній психології особливості порушення розвитку розглядаються в теорії Л. Виготського [5]. Однією з основних категорій цієї теорії є поняття про «вищі психічні функції», адже вони формуються протягом життя під впливом соціально-історичного досвіду, який діти отримують безпосередньо під час спілкування з дорослими. Якщо все узагальнити, то виходить визначення самого змісту процесу психічного розвитку. А вже з нього виходить трактування дизонтогенезу. Тому можна сказати, що розвиток - це безперервний, поступовий процес під час якого у дитини формуються позитивні зміни у характері суб'єктивного показу людиною зовнішнього і внутрішнього світу (в параметрах його повноти, точності, глибини і взаємозв'язку), а також допомагають забезпечити ефективну саморегуляцію зовнішньої та внутрішньої психічної діяльності.

Продовжуючи думку, варто сказати, що більшість сучасних досліджень говорять про різке ускладнення структури відхилень, значне збільшення поєднаних порушень у різні категорії дітей, появу нових форм відхилень і несформованість у певних сферах психічного розвитку дитини. Досить складними є випадки, коли диференційна діагностика повинна допомогти отримати відповідь на запитання, до якої категорії «відхилень» у повинен бути віднесений стан дитини, щоб максимально ефективно, без помилок отримати можливість не тільки визначити тип освітнього закладу залежно від можливостей дитини або зробити індивідуальною програму освіти й виховання, а й правильно розробити програму КРР. Складність полягає в тому, що програми дошкільної та шкільної освіти постійно збагачуються інформаційним та змістовим матеріалом та поєднуються з погіршенням загального стану розвитку дітей. Все це супроводжується різкою зміною загальної соціокультурної ситуації в країні, появою культурологічних новоутворень (віртуальних форм спілкування і розвитку, сучасного стимулювання населення засобами мас-медіа тощо), входом традиційної «культури двору», зміною фізичного й емоційного простору існування дитини, зокрема спотворенням природної ритміки розвитку дитини й іншими

не менш несприятливими факторами. У сукупності все це побічно або безпосередньо створює загальний негативний вплив на специфіку формування вищих психічних функцій дитини.

Крім того, існують особливі форми дизонтогенезу, досить складні для психолого-педагогічної діагностики та, відповідно, для застосування до них наявного термінологічного й понятійного апарату. До таких форм дизонтогенезу, в першу чергу, А. Семенович відносить «порушення нейробіологічних закономірностей розвитку мозкової організації-психічної діяльності дитини» [36]. У даному визначенні мова йде про специфічну групу дітей, яка має певні несформованості або порушення у формуванні функціональної чи міжфункціональної організації мозкової діяльності. Такі порушення потребують серйозного втручання фахівців і застосування методів діагностики, розвитку, а часом і корекції, що виходять за межі чинних освітніх програм. Але, нажаль, кількість таких дітей постійно зростає.

Форми відхилень, які зустрічаються у дітей можуть бути різноманітними. Відповідно їх неможливо описати в одному визначенні. Тому, формулюючи визначення, виходячи з того, що всі відхилення в ньому врахувати неможливо, враховується тільки те, що саме мається на увазі. Як зазначає Р. Аслаєва, термін «діти з ООП» є більш коректним у плані освіти дітей, що обмежує і звужує термінологічне поле, а також розкриває педагогічний зміст у їхньому стані [1, с. 61].

Суб'єктом і об'єктом вивчення, психолого-медико-педагогічної підтримки, що надається в системі загальної і спеціальної освіти, є дитина з обмеженими можливостями здоров'я, яка має внаслідок цього ООП. Її право на освіту – конституційне право, яке закріплене міжнародними актами. Під визначенням «діти з ООП» мається на увазі група дітей, у яких виникають стійкі труднощі в опануванні освітніх програм через різні біологічні й соціальні причини. Діти з особливими потребами, що здобувають освіту в системі загальної і спеціальної освіти, мають порушення з боку інтелекту,

різних аналізаторів (слуху, зору, мовлення, рухової сфери). Діти зазначеної категорії мають відхилення від норми у функціонуванні центральної нервової системи, що робить негативний вплив на шкільну й соціальну адаптацію дитини. У дітей цієї групи педагоги і психологи відзначають у першу чергу недостатню готовність до школи (інтелектуальну, емоційну й соціальну).

Під час дослідження індивідуального підходу в навчанні молодших школярів в умовах інклюзії початкової школи, потрібно враховувати не тільки анатомо-фізіологічні, психологічні та психічні особливості дітей молодшого шкільного віку, але і те, що досить великий вплив мають різні види відхилень.

Тож важливо визначити основні групи дітей з особливими потребами та їх психофізичні якості. Поділ на групи (категорії) зроблений при врахуванні різних відхилень психофізіологічного і психічного характеру.

Проаналізувавши наукову літературу, можемо виділити різні групи дітей з особливими потребами. Так, Т. Власова [3], В. Лапшин [20], В. Липа [21], А. Маллер [22], В. Синьов [38] та інші науковці розрізняють такі категорії дітей з ООП:

- 1) діти з вадами слуху;
- 2) діти з порушеннями зору;
- 3) діти з порушеннями мовлення;
- 4) діти з порушеннями інтелекту;
- 5) діти з порушеннями опорно-рухового апарату;
- 6) діти з порушеннями емоційно-вольової сфери;
- 7) діти з затримкою психічного розвитку;
- 8) діти зі складними недоліками розвитку;
- 9) діти з важкими порушеннями мовлення;
- 10) діти з проблемами соціального змісту;
- 11) діти з цифровою залежністю.

Узагальнена класифікація дітей з особливими освітніми потребами відображена в таблиці 1 (Додаток А).

Аналіз накопиченого дослідниками експериментального матеріалу показує, що найбільш поширеними у дітей є порушення інтелекту й мовлення, а також затримка психічного розвитку.

Що стосується дітей з вадами слуху, то їхній анатомо-фізіологічний розвиток відрізняється від здорових дітей лише такими особливостями слухової системи як: вроджена деформація слухових кісточок, порушення роботи слухового нерву, аклюзія (недорозвинення внутрішнього вуха), відсутність барабанної перетинки, атрезія (зрощення зовнішнього слухового проходу).

Порушення слуху значно впливає на те, як сприймає та розуміє дитина інформацію, тому це може зумовлювати її неуспішність. Але у такої дитини часто досить добре розвинене наочно-образне й словесно-логічне мислення.

У дітей з порушенням зору можуть спостерігатися певні відхилення, зокрема у фізичному розвитку, може спостерігатися обмеження рухової активності дитини; при значній або повній втраті зору можуть порушуватися координація, витривалість, швидкість, ритм, точність рухів, знижуватися їхня інтенсивність [25].

Діти з порушенням мовлення мають проблеми з роботою дихального, фонаційного та артикуляційного апарату. У таких дітей часто спостерігається загальмованість, зниження розумової працездатності, зниження уваги.

У дітей, що мають порушення опорно-рухового апарату можуть виникати такі психологічні особливості: здебільшого розвиток наочних форм мислення, гальмування конкретно-образного мислення, зниження рівня запам'ятовування. У таких учнів спостерігається низька розумова працездатність, вони швидко стомлюються під час розумової діяльності [2].

Крім того, у зв'язку із розвитком цифрових технологій та гаджеталізації спостерігається поява нового виду відхилення – цифрова залежність дітей (Е. Карпова [16], О. Шуняєва [45]).

Її прояви можна помітити у змінах психіки, способі сприйняття реального світу, «зачарованості» віртуальною реальністю, зниженням

слухової вразливості непрямих, ілюзорних контактів, труднощів з концентрацією та утриманням у пам'яті тексту, специфічному стилі розмови та частому зловживанні скороченнями, а також смайликів (: -), -(, -/), що може призвести до проблем із нормальним формулюванням думки; безапеляційному трактуванні принципів орфографії та пунктуації, що сприяє фіксації негативних зразків; «кібербулінгу» чи комп'ютерному цькуванні, що може проявлятися у формі залякувань, шантажу, розсилок вульгарних e-mail та SMS, підкараулювання, розсилок висміюючої інформації, зйомок, фільмів, негативних та образливих коментарів, записів у блогові чи на дискусійному форумі тощо.

Труднощі, які виникають у таких дітей під час процесу навчання, часто зумовлені порушеннями уваги, сприйняття, емоційно-вольової регуляції, самоконтролю, низьким рівнем навчальної і загальної пізнавальної мотивації, пасивністю (слабкістю регуляційних компонентів навчально-пізнавальної діяльності). Також це може бути наслідком недорозвинення окремих психічних процесів (сприйняття, пам'яті, мислення, мовлення, моторики у вигляді недостатньої координації рухів), у результаті чого в дитини спостерігається низька працездатність, обмежений запас знань і уявлень про навколишній світ, несформованість операційних компонентів навчально-пізнавальної діяльності [1, с. 76].

Отже, для дітей з ООП потрібно створити спеціальні умови для засвоєння освітніх програм, що дозволять набути навичок соціальної адаптації, реалізувати власну життєву компетентність, а також правильно сформоване КРН. До розгляду умов, завдань та змісту КРН молодших школярів з особливими потребами переходимо в наступному підрозділі.

1.3. Зміст корекційно-розвивального навчання молодших школярів з особливими потребами

Щоб забезпечити право на якісну освіту дітей з вадами міжнародна практика пропонує дітям з особливими потребами досить широкий вибір доступних форм здобуття освіти. Але пріоритетним, з точки зору державної політики, є реформування системи освіти, що може дати змогу охопити навчанням всіх дітей, незважаючи на відмінності; законодавчо визнати принципи інклюзивної освіти.

Навчально-виховна і корекційно-розвивальна робота з дітьми з ООП повинна мати комплексний характер, охоплювати всі лінії їхнього індивідуального розвитку. Головними умовами і факторами, які впливають на просування психічного розвитку таких дітей, є їхня особиста діяльність і співпраця з дорослими. Навчання повинно бути практично спрямованим, оскільки з одного боку доступна дитині діяльність (предметна, ігрова, комунікативна, трудова тощо) буде виступати джерелом знань про навколишній світ, з допомогою якого цей світ пізнається та змінюється, з іншого – різні види діяльності допоможуть використати та закріпити навички, зроблять їх здобутком кожної окремої дитини, її власним досвідом, сформуують у неї вміння адаптуватися до соціального середовища. Обов'язковим є те, що допомога, яка має надаватися кожній дитині, носить індивідуальний характер, має різну спрямованість і повинна тривати протягом всього її життя.

Корекційно-розвивальна робота (КРР) – це система заходів, що дають змогу виконувати завдання для своєчасної допомоги дітям з ООП, що навчаються в загальноосвітніх закладах.

Зміст КРР визначається, враховуючи особливості розвитку дітей з розумовою відсталістю, мети, завдань та напрямків такої роботи [10].

Відповідно до закону України «Про освіту» сьогодні кожна дитина з відхиленнями має право на одержання адекватної її психофізичному

розвитку освіти. Численні дослідження в галузі спеціальної педагогіки і психології підтвердили той факт, що правильно організована система навчання та виховання вказаної групи дітей дає свій позитивний ефект і призводить до їхнього значного просування в напрямку адаптації до життя у суспільному середовищі.

Основні напрями КРР з дітьми з особливими потребами полягають у:

- розвитку зорового чи слухового сприймання, мовлення, пізнавальної діяльності, психофізичного і соціально-комунікативного розвитку дітей з особливими потребами, формуванні навичок просторового та соціально-побутового орієнтування в таких дітей тощо;

- розвитку навичок саморегуляції та саморозвитку дітей за допомогою взаємодії з навколишнім природним середовищем, враховуючи наявні знання, уміння і навички комунікативної діяльності і творчості;

- створенні умов для соціальної реабілітації та інтеграції дітей з ООП, розвитку їх самостійності та життєво необхідних компетенцій.

Проаналізувавши літературу та практичний досвід психологів та вчених можна побачити, що своєчасно надана комплексна корекційна робота впливає на позитивні зміни в пізнавальній та емоційно-вольовій сферах. Лише, якщо відбувається раннє включення в процес систематичної КРР, то дитина з помірною розумовою відсталістю може досягти оптимального для неї розвитку, подолати труднощі оволодіння знаннями, вміннями і навичками, що безпосередньо вплине на успішну реабілітацію і соціальну адаптацію. Така робота повинна бути тільки індивідуально-диференційованою та включати всі напрями психофізичного розвитку дитини, враховувати ступінь тяжкості дефекту, стан здоров'я, індивідуально-типологічні особливості нервової системи.

Під час навчання та виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в закладах загальної освіти КРР повинна займати ключове місце. До того ж корекційна робота є складовою частиною загальної освіти і в той же час має свій специфічний напрямок відповідно до порушень у дитини.

Для отримання ефективних результатів КРР має бути спрямована на:

- створення комфортних умов для навчання дитини з ООП;
- підбір і організацію позакласних заходів так, щоб дитина з ООП мала змогу до них долучитися, а також проявити свої здібності;
- підбір таких видів роботи, щоб дитина з ООП могла розвивати різні види мовлення;
- обрання форм і методів роботи для розвитку різних видів мислення;
- корекційну роботу з емоційно-вольовою сферою та поведінкою.;
- розвиток уявлень про навколишній світ;
- збагачення словникового запасу та оволодіння вміннями будувати речення та розповіді;
- корекцію індивідуальних прогалин в знаннях;
- відновлення позитивних якостей дитини.

Основою спеціальних методів та прийомів корекційно-розвивальної діяльності є загальнопедагогічні підходи, що спрямовані на розвиток збереження чи відновлення порушених функцій організму, знань, умінь дитини. До них належать методи переконань, прикладів, стимулювання покращення поведінки і діяльності дітей, що мають порушення .

КРР, впроваджується у спеціально організованих корекційно-розвиткових заняттях, сутність яких визначено у Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей з ООП. Для дітей з розумовою відсталістю передбачено проведення таких корекційно-розвивальних занять: «Розвиток мовлення»; «Лікувальна фізкультура», «Психосоціальний розвиток», «Ритміка».

Кожен із визначених напрямів конкретизується у змісті корекційних програм, що вперше були розроблені в Україні на основі передового досвіду спеціальних навчально-виховних закладів.

У процесі організації КРР для дитини з особливими потребами потрібно враховувати компенсаторні можливості організму, тобто позитивні зміни, які відбуваються у розвитку дитини під впливом цілеспрямованого,

організованого навчання. Тому такий вид роботи в педагогічній діяльності є головною і невід'ємною умовою успішного залучення дитини до інклюзивного навчання.

У педагогічному процесі КРР здійснюється за допомогою різних методик і організаційних форм. Цей педагогічний процес, головною метою якого є корекція розвитку дитини називається корекційно спрямованим. Відповідно відбувається корекційно спрямоване навчання та корекційно спрямоване виховання.

Під час КРР реалізовується низка завдань, а саме:

- сформувати соціальні вміння та навички, для подальшої успішної соціалізації дитини, наприклад: не боятись запитати щось, вислухати співбесідника, дати відповідь на запитання, дочекатися своєї черги, не перебивати один одного, співчувати, співпереживати, тримати в пам'яті інформацію про іншу людину тощо;
- поглибити уявлення та закріпити знання про навколишній світ: знати і розрізняти пори року, місяці року, дні тижня, явища погоди;
- формувати розуміння та відчуття часу: мати уявлення про вікові зміни (дата народження, на 1 рік старший, перехід в наступний клас); орієнтуватися в часі (використання календаря, визначення дати); співвідносити події особистого життя з реальним часом (вчора, сьогодні, завтра).

Що стосується дітей, в яких ДЦП (дитячий церебральний параліч), то основними принципами КРР є:

- Комплексний характер КРР. Тобто постійно враховується взаємовплив рухових, мовленнєвих та психічних порушень в динаміці розвитку такої дитини. Тому одночасно стимулюється розвиток всіх сторін психіки, моторики, мовлення і відбувається корекційна робота над цими порушеннями.

- Ранній початок онтогенічно послідовного впливу з опорою на збережені функції.
- Корекційна робота відбувається не опираючись на вік дитини, а опираючись на її слухомовленнєвий розвиток.
- Організація роботи в процесі основної діяльності. Під час використання будь-яких корекційно-розвивальних методів, в першу чергу, повинна стимулюватися навчальна діяльність, адже вона є основною в шкільному віці.
- Спостереження за дитиною в динаміці.
- Постійна взаємодія з батьками такої дитини [6].

Основними напрямками КРР з дітьми з особливими потребами є:

- робота над розвитком емоційного, мовленнєвого, предметно-дійового та ігрового спілкування дитини з оточенням;
- робота над стимуляцією сенсорних функцій (зорового, слухового, кінестетичного сприйняття);
- робота над формуванням просторових та часових уявлень та корекційна робота над ними.
- робота над розвитком уваги, пам'яті, уявлення;
- робота над формуванням математичних уявлень;
- робота над розвитком зорово-рухової координації і функціональних можливостей кисті і пальців, підготовка до оволодіння письмом;
- робота над вихованням навичок самообслуговування і гігієни;
- проведення логопедичної роботи.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – це порушення нормального темпу психічного розвитку, у зв'язку з цим у дитини шкільного віку залишаються дошкільні, ігрові інтереси, що не відповідають віку дитини. Якщо у дитини ЗПР, то їй складно включатися в шкільну діяльність, вона практично не може цього зробити, адже її розвиток не дає можливості сприймати навчальний матеріал та виконувати завдання. У таких дітей є

сформована модель поведінки вдома та в дитячому садку, тому вони і притримуються такої моделі поведінки в школі.

Основні завдання КРР з дітьми із ЗПР:

- надавати допомогу в оволодінні різними знаннями про навколишній світ, розвивати в таких дітей спостережливість та вміння навчатися практично, а також сформувати у них вміння самостійно здобувати знання і вміти застосовувати їх;
- постійно змінювати види діяльності на уроці, щоб не стомлювати дитину;
- до кожної дитини мати індивідуальний підхід та індивідуальну допомогу;
- даючи завдання дітям, обов'язково опиратися на зразок;
- перед виконанням завдань доступно пояснювати (проводити інструкцію);
- для ефективного закріплення нового матеріалу надавати багаторазові вказівки і виконувати велику кількість вправ, спрямованих на засвоєння вивченого;
- проводити динамічне спостереження за досягненнями кожної дитини;
- під час навчання дитини обов'язково спостерігати за станом психічних процесів дитини: пам'яті, уваги, мислення, мовлення; темп роботи та вміння долати труднощі;
- підключати до корекційно розвивальної роботи фахівців: логопеда, психолога, реабілітолога тощо.

Дуже важливою складовою КРР з дітьми з особливими освітніми потребами є зацікавлені, позитивно налаштовані батьки, які є активними учасниками освітнього процесу, готові в будь-який момент допомогти своїй дитині. А також які вірять у свою дитину та в те, що інклюзивне навчання та КРР є ефективними та принесуть позитивні результати [37].

Отже, у навчанні дітей з особливими освітніми потребами особливе місце посідають завдання, пов'язані з корекційним розвитком. Визначені

напрями, етапи, завдання, що закладені у програмі зорієнтовані на покращення психофізичного розвитку школярів в цілому, попередження та подолання труднощів у навчанні, забезпечення соціальної адаптації та інтеграції в суспільство.

Висновки до розділу 1

На сьогодні уряд і безпосередньо Міністерство освіти і науки України продовжують розробку нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення інклюзивної освіти та приведення її до загально визнаних міжнародних стандартів. У цілому можна твердити не стільки про відсутність в Україні базових правових норм, скільки про неналежне забезпечення їх виконання на практиці; недостатність відповідного персоналу педагогічних і медичних працівників, а також роз'яснювальної роботи серед населення та передусім учасників навчально-виховного процесу щодо необхідності активного залучення людей з особливими потребами не лише до навчання, а й активного школярського та студентського життя.

У зв'язку із соціально значущими змінами у суспільстві спостерігається розуміння важливості надати особливу підтримку людям, які мають обмежені можливості здоров'я. Ця підтримка повинна проявлятися як з боку держави, так і з боку суспільства.

Проаналізувавши наукову літературу, нами було виділено різні групи дітей з особливими потребами: 1) діти з вадами слуху; 2) діти з порушеннями зору; 3) діти з порушеннями мовлення; 4) діти з порушеннями інтелекту; 5) діти з порушеннями опорно-рухового апарату; 6) діти з порушеннями емоційно-вольової сфери; 7) діти з затримкою психічного розвитку; 8) діти зі складними недоліками розвитку; 9) діти з тяжкими порушеннями мовлення; 10) діти з проблемами соціального змісту; 11) діти з цифровою залежністю.

Провівши детальний аналіз накопиченого дослідниками експериментального матеріалу, ми дійшли висновку, що порушення

інтелекту і мовлення, а також затримка психічного розвитку є найпоширенішими серед дітей з особливими потребами.

Для дітей з особливими освітніми потребами потрібно створити спеціальні умови для засвоєння освітніх програм, що дозволять набути навичок соціальної адаптації, реалізувати власну життєву компетентність, а також правильно сформоване КРН.

Зміст КРР розробляється враховуючи особливості розвитку дітей з певними порушеннями, мету, завдання та напрямки цієї роботи.

Отже, для навчання дітей з ООП особливе місце займають завдання, які безпосередньо пов'язані з корекційним розвитком. Визначені напрями, етапи, завдання орієнтуються на покращення психофізичного розвитку школярів в цілому, попередження та подолання труднощів у навчанні, забезпечення соціальної адаптації та інтеграції в суспільство.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЙНО- РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

2.1. Форми і методи роботи з дітьми молодшого шкільного віку з особливими потребами

Молодшими школярами за М. В. Савчиним вважають дітей віком від 6/7 до 10/11 років, які навчаються у 1-4 класах сучасної школи. Цей віковий період завершує етап дитинства. Для цього періоду новим провідним видом діяльності є навчання. Але діти цього вікового періоду досить багато часу ще віддають ігровій діяльності [39, с. 165].

Психологічний та особистісний розвиток дітей молодшого шкільного віку залежить від особливостей соціального розвитку – навчання в початковій школі. У цьому віці провідним видом діяльності стає навчання, в основі якого лежить пізнавальний інтерес і новий соціальний статус [39, с. 165].

В. В. Давидов зазначив, що просвітницька діяльність є провідною в школярів, тому що, в першу чергу, через це в основному будуються взаємовідносини дітей і суспільства, а також формуються базові якості та особистісні психічні процеси [44, с. 158].

Основним компонентом в навчальній діяльності повинна бути мотивація.

Мотив – спонукання до якоїсь дії, яке пов'язане із задоволенням потреб людини. Розуміючи різні мотиви, в дитини з'являється розуміння для чого потрібно навчатися, але це не завжди спонукає учня до навчальної діяльності.

Мотивація – це система спонукань які впливають на активність організму і спрямовують її на відповідну діяльність.

В основі навчальної мотивації є потреба, яка впливає на пізнавальну активність учня, а також на готовність засвоювати знання.

На сьогодні кожна сучасна школа повинна допомагати кожній дитині стати неповторною особистістю, розвивати творчий потенціал та виробити прагнення до самостійної пізнавальної діяльності. Тому школи працюють за новими програмами, впроваджують нові форми та методи навчання. А що стосується інклюзивної освіти, то там теж відбуваються зміни у підходах до навчання. Зокрема, одним із завдань інклюзивної освіти є створити школу діалогу, школу, яку створюють діти разом зі своїми вчителями. Тому досить важливим є особистісно орієнтований підхід до навчання, який включає в себе різні аспекти навчального процесу.

Під час здійснення навчально-виховного процесу в інклюзивному класі найчастіше застосовуються методи навчання, які довели свою ефективність: традиційне інтенсивне навчання, кооперативне навчання та формування когнітивних стратегій [17, с. 182-242].

При навчанні дітей з особливими потребами варто застосовувати і традиційну класифікацію методів навчання і виховання: словесні (бесіди, розповіді); наочні (відвідування музеїв, театрів, картинних галерей, виставок та кінотеатрів); практичні (ігри, праця, конкурси).

Форми організації процесу інклюзивного навчання – відповідні способи організації колективної та індивідуальної діяльності учнів. Їх класифікація ґрунтується на різних аспектах: кількості учнів, сфері діяльності, характері змісту, структурі. Відповідно до традиційної класифікації форм сюди відносять: масову форму, групову форму, мікрогрупову форму та індивідуальну форму.

Здебільшого методики, що застосовують для навчання дітей з особливими потребами є специфічними. Важливо пам'ятати, що якщо у дитини є порушення зору, то для того, щоб такому учневі було легше зорієнтуватися в класній кімнаті використовують контрастні кольори та додаткове освітлення. Але, варто зазначити, що на дітей з іншими вадами,

таке оформлення може впливати негативно. Тому для кожного виду порушень здоров'я розроблені спеціальні методи, які спрямовані на допомогу для повноцінного навчання. До таких методів можна віднести шрифт Брайля, жестову мову та тактильну абетку. Детальна інформація про кожен метод є у програмах, що розміщені на сайті Міністерства освіти [14].

Однак, можна виділити такі методи та форми роботи в інклюзивному класі, при яких всім буде комфортно навчатися.

Відповідно до навчального матеріалу вчитель підбирає метод навчання, який допоможе учням краще засвоїти вивчене.

У соціально-педагогічній роботі вчителя початкових класів результативними методами інклюзивного навчання є методи, які можна класифікувати так:

1. Методи формування свідомості. До таких методів відносяться наочні методи та словесні методи.

Наочні методи, які ґрунтуються на сприйнятті навчального матеріалу у вигляді зображень та безпосередньому сприйнятті предметів та явищ. Ця група методів включає спостереження і демонстрацію.

Спостереження є одним з основних методів навчання молодших школярів, адже за допомогою органів чуття учні сприймають явища, об'єкти та процеси, що вивчаються. Під час цього методу активно працюють всі пізнавальні психічні процеси, які і допомагають зрозуміти, засвоїти, проаналізувати вивчений матеріал. Спостереження буває короткочасним (наприклад, за поведінкою тварини) і тривалим (за будівництвом будинку, ростом рослини тощо).

Демонстрація – метод, який застосовується для уточнення та систематизації знань дітей про певні предмети, об'єкти чи явища, що вивчаються. Під час цього методу учням демонструють, як натуральні предмети, так і їхні зображення. Завдяки методу демонстрації в учнів формуються точні уявлення про предмет чи явище, що вивчається.

Словесні методи навчання ґрунтуються на використанні слова, як джерела знань. До цієї групи методів належать розповідь, бесіда, читання, диспут, лекція, пояснення.

2. Методи організації діяльності та формування суспільної поведінки особистості. До цієї групи методів належать вправи, ігри, дослідди.

Під час використання цих методів вчитель залучає учнів до практичної діяльності, що допомагає засвоїти знання опираючись на отриманий досвід.

Метод вправ ґрунтується на тому, що учень багато разів виконує певні практичні дії та завдання, що сприяють засвоєнню вивченого матеріалу. Вправи умовно можна поділити на:

- вправи, спрямовані на відтворення навчального матеріалу з метою його закріплення;
- вправи, спрямовані на використання засвоєних знань, умінь і навичок у нових умовах;
- творчі вправи.

Метод гри. Хоч провідною діяльністю учнів початкових класів є навчання, але вони досить часто використовують ігрову діяльність, а тим більше діти, які мають певні вади. Тому застосування елементів ігрової діяльності під час навчання сприяє виникненню інтересу у дітей, утриманню уваги та зосередженості дітей на навчальному матеріалі, а також ефективнішому засвоєнню.

Метод дослідду є досить ефективним. Адже під час виконання досліддів учні знайомляться із властивостями певних предметів, із утворенням певних явищ та здобувають певний досвід. Як показує практика, то той матеріал, що вивчається з допомогою досліддів краще засвоюється учнями. Адже під час цього методу активно працюють всі пізнавальні психічні процеси та органи чуття.

Підбираючи і застосовуючи той чи інший метод навчання, вчитель повинен розуміти, як саме цей метод допоможе учням краще зрозуміти та засвоїти навчальний матеріал.

Щоб адаптація, а потім і навчання дитини з особливими потребами в колективі проходили успішно, потрібно щоб до цього доклали зусилля не тільки вчитель, але й асистент вчителя, батьки учня, психолог, соціальний педагог, логопед тощо.

Але спільно повинні працювати не лише фахівці та батьки, але і колектив учнів у якому перебуває дитина з особливими потребами. Адже основним завданням інклюзивної освіти є не тільки навчання дитини з особливими потребами в колективі, але й співпраця з колективом, взаємодія з учнями, підтримка одне одного.

Також важливим аспектом інклюзивного навчання є те, що вчитель повинен опиратися на сильні сторони дітей з певними вадами. Адже таким чином він допомагає дитині підвищити самооцінку, повірити у себе та свої можливості, а також підвищити значимість дитини у колективі.

У роботі з дітьми з ООП можна застосовувати інтерактивний метод скаффолдинг, який полягає в тому, що дитина має можливість виконати завдання або досягти певної мети чи результату, що перевищують можливості дитини. Під час застосування цього методу дитина навчається у «зоні найближчого розвитку», тобто вона робить те, що їй цікаво, але те, що на даний момент вона не може опанувати самостійно, без допомоги та підтримки. Скаффолдинг підвищує мотивацію, як можливість впоратися із завданням і досягти успіху. Дуже важливо підтримувати дитину під час застосування цього методу. Але категорично заборонено виконувати завдання замість учня.

Під час вивчення математики вчитель може застосовувати досить нову, але результативну методику Нумікон. Ця методика передбачає елементи гри. Numicon – особлива і досить цікава гра, під час якої діти поглиблюють математичні ідеї. Аналізуючи досвід практичного застосування цього методу можна стверджувати, що Numicon може бути успішним доповненням і ресурсом для роботи, не замінюючи, але успішно і ефективно доповнюючи

досить відомі і традиційно існуючі методи і матеріали при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Ця методика допомагає вивчати цифри задіюючи не лише зорову та слухову пам'ять а також використовуючи тактильні відчуття.

Досить ефективною є ця методика під час навчання дітей з синдромом Дауна. Таким дітям необхідно більше часу, щоб засвоїти навчальний матеріал. Тому завдяки ігровій формі даної методики таким дітям легше затримувати увагу та зосереджуватися на завданнях, відповідно видно позитивний результат.

Отже, основними та ефективними методами і формами навчання молодших школярів в інклюзивному класі є методи, які поєднують в собі наочність, ігрові моменти, досліди та практичну діяльність, взаємодію між учнями під час парної чи групової роботи, а також включають в себе корекційне спрямування та індивідуальний підхід до кожного учня. Під час навчального процесу вчитель повинен створити такі умови, щоб кожна дитина не залежно від стану здоров'я та особливостей могла саморозвиватися, самостверджуватися та самореалізовуватися. Якщо дитина буде відчувати підтримку та бачити свої результати, її мотивація зростатиме, що позитивно впливатиме на подальше навчання. Тому для ефективного КРН також необхідно підібрати навчальні матеріали. До розгляду цього питання переходимо в наступному підрозділі.

2.2. Комплекс навчальних матеріалів для здійснення корекційно-розвивального навчання молодших школярів з особливими потребами

Особливість освітнього процесу для дітей з ООП полягає в корекційній спрямованості. Корекційна робота визначається відповідно до порушень у дитини та динаміки її розвитку. КРР прописується в індивідуальному навчальному плані дитини. Під час КРН обов'язково повинні враховуватися індивідуальні потреби та потенційні можливості дитини з ООП [23].

Відповідно до порушень та індивідуальних потреб молодших школярів розроблено корекційні програми до яких входять комплекси навчальних матеріалів, що допомагають проводити КРН таких дітей.

Для навчання в цілому та для КРН важливо використовувати велику кількість наочних засобів. До них належать, як предметні малюнки, так і реальні предмети та демонстрація фото чи відео матеріалів. Важливо враховувати, що демонстраційний матеріал повинен бути хорошої якості, відповідного розміру і кольору. Щоб діти з різними особливостями могли без проблем сприйняти дану інформацію. Дуже добре, якщо наочні матеріали будуть на парті у такої дитини. А також контрастність є досить ефективно. Для сприймання, адже впливає на рецептори, подразнюючи їх і привертаючи увагу. Ще одним важливим засобом навчання є структуровані таблиці-підказки, до яких дитина може в будь-який час звернутися і відчувати себе впевненіше. Відповідно це вплине і на мотивацію до навчання.

Також до комплексу навчальних матеріалів належать посібники, зошити та дидактичний матеріал, спрямований на КРН з молодшими школярами, які мають ООП.

Робота з цими навчальними матеріалами може проводитися, як і під час уроків, так і під час індивідуальних занять з такою дитиною. Фахівці, що працюють з дитиною з ООП повинні використовувати навчальний матеріал, спрямований на повторення, узагальнення та закріплення тих знань, що дитина отримувала на уроці. Тоді навчання буде ефективнішим.

Треба пам'ятати про те, що дітям, які мають певні порушення, особливо пізнавального чи розумового розвитку, потрібно дати більше часу, для того, щоб дитина зрозуміла і усвідомила даний матеріал, а також дати такі дитині більше інструкцій та підказок для ефективнішого розуміння та виконання завдань. Під час уроку асистент вчителя працює з дитиною з ООП, слідкуючи за роботою, допомагаючи в розумінні та засвоєнні навчального матеріалу, спрямовуючи роботу дитини, а також аналізуючи над чим потрібно додатково попрацювати.

Навчальні матеріали, які використовує вчитель під час КРН, повинні мати випереджувальний характер, тобто працювати на розвиток у перспективі, а не тільки на усвідомленні поточного навчального матеріалу.

Важливо зазначити, що готуючись до уроку, вчитель не складає окремого конспекту для класу і окремого для учня з ООП. Вчитель планує свою роботу і підбирає навчальні матеріали так, щоб всім дітям було комфортно і цікаво. Лише деякі завдання вчитель може модифікувати для учня з певними порушеннями [42].

Аналізуючи програми для КРН, можна побачити і особливі засоби навчання.

Одним з ефективних і цікавих засобів навчання є логоритміка – це комплекс вправ, що здебільшого виконуються у вигляді віршів та супроводжуються музикою та певними рухами. Сприяє розвитку мовлення, дихання, дрібну моторику, увагу, пам'ять. Найчастіше використовується у 1-2 класах, а також під час індивідуальних занять з дітьми з порушенням мови. Може застосовуватися на уроках навчання грамоти, літературного читання чи української мови.

Методика ТАН-Содерберг полягає у сприянні розвитку мовлення у дітей. Особливістю цієї методики є те, що діти краще запам'ятовують те, що бачать, а не те, що чують. Ця методика може використовуватись на уроках розвитку мовлення, а також елементи цієї методики можна використовувати на всіх уроках. До неї входять: робота з піктограмами, пальчикова гімнастика, що супроводжується віршем чи піснею, робота з книжками та зошитами, робота з реченнями, різні ігри, наприклад, «Слова-естафета», «Кеглі», «Рибалка», «Поштарі», «Наші імена», «Лоток з макаронами», «Поле зі словами-картками», «Пам'ять», «Великий крокодил із зубним болем», а також різні сюжетно-рольові гри. Під час використання цих навчальних матеріалів здійснюється індивідуальний підхід, компетентнісний підхід, повторення одного і того ж різними словами, систематичність.

Ізотерапія – це один із напрямків арт-терапії. За допомогою малювання, ліплення, створення аплікацій дитина не тільки розвиває дрібну моторику, увагу та пам'ять. А також така терапія допомагає дітям виражати свої емоції, думки, адаптуватися в соціумі, підвищувати свою самооцінку та ставати більш відкритою, рішучою та впевненішою в собі. Використання таких засобів під час навчання позитивно впливають на всіх дітей, і, особливо, на дітей з ООП, а також є ефективними. На будь-якому уроці можна доречно підібрати і використати такі матеріали для успішного вивчення і засвоєння того чи іншого навчального матеріалу.

Конструювання набуває все більшої популярності. Відповідно до вимог Нової української школи, конструювання є однією із важливих складових навчання, що реалізується за допомогою LEGO. Воно дає свої плоди і впливає на розвиток та навчання молодших школярів. Відповідно для дітей, що мають певні порушення такий вид роботи є також досить цікавим та ефективним. Часто конструювання відбувається в парах або групах, що допомагає дітям не тільки розвиватися, але й вчитися знаходити спільну мову, домовлятися.

Казкотерапія – метод КРН. Він є досить дієвим для розвитку психічних властивостей молодших школярів. Використовується, як для навчання, так і для виховання. Робота з казками під час цієї методики досить різноманітна. Дітям можна запропонувати розповісти казку від імені якогось героя, можна змінити казку, придумати іншу кінцівку, або прибрати чи додати якогось героя, розіграти лялькову виставу якоїсь казки, розіграти уривок казки, або створити справжню казку, побувавши в ролі якогось героя, або запропонувати дітям послухати казку, яка описує якісь події чи вчинки із життя класу і попросити проаналізувати її. Дітям дуже подобається казкотерапія. Вони із великим задоволенням включаються в роботу. Працюючи над казкою та аналізуючи її, інколи діти роблять висновки та висловлюють думки, з повним розумінням ситуації. З особистого досвіду можу сказати, що використовуючи казкотерапію під час навчання, отримані

результати перевершили мої очікування. Тому цю методику варто використовувати під час КРН.

Отже, для здійснення КРН молодших школярів з особливими потребами варто використовувати комплекс навчальних матеріалів. Адже кожен засіб сприяє розвитку пізнавальних процесів, засвоєнню навчального матеріалу та зацікавленню дітей у навчанні. А якщо ці засоби використовувати в комплексі, враховувати інтереси дітей та їх особливості, забезпечувати індивідуальний та компетентнісний підхід до кожного учня, то ефективність такого навчання буде набагато результативнішою, і діти з ООП матимуть позитивну динаміку в розвитку, засвоєнні навчального матеріалу, підвищенні самооцінки та соціалізації.

Висновки до розділу 2

Основними та ефективними методами і формами навчання молодших школярів в інклюзивному класі є методи, які поєднують в собі наочність, ігрові моменти, досліди та практичну діяльність, взаємодію між учнями під час парної чи групової роботи, а також включають в себе корекційне спрямування та індивідуальний підхід до кожного учня. Під час навчального процесу вчитель повинен створити такі умови, щоб кожна дитина не залежно від стану здоров'я та особливостей могла саморозвиватися, самостверджуватися та самореалізовуватися. Якщо дитина буде відчувати підтримку та бачити свої результати, її мотивація зростатиме, що позитивно впливатиме на подальше навчання. Тому для ефективного КРН також необхідно підібрати навчальні матеріали.

Відповідно до порушень та індивідуальних потреб молодших школярів розроблено корекційні програми до яких входять комплекси навчальних матеріалів, що допомагають проводити КРН таких дітей.

Також до комплексу навчальних матеріалів належать посібники, зошити та дидактичний матеріал, спрямований на КРР з молодшими школярами, які мають ООП.

Для здійснення КРН молодших школярів з особливими потребами доцільно використовувати спеціально розроблені комплекси навчальних матеріалів, оскільки кожен засіб сприяє розвитку пізнавальних процесів, засвоєнню навчального матеріалу та зацікавленню дітей у навчанні. А якщо ці засоби використовувати в комплексі, враховувати інтереси дітей та їх особливості, забезпечувати індивідуальний та компетентнісний підхід до кожного учня, то ефективність такого навчання буде набагато результативнішою, і діти з ООП матимуть позитивну динаміку в розвитку, засвоєнні навчального матеріалу, підвищенні самооцінки та соціалізації.

Використання проаналізованих форм, методів та навчальних матеріалів на практиці та їх ефективність розглянуто у наступному розділі.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

3.1. Мета та зміст експериментального дослідження

Дослідженням проблеми КРН дітей молодшого шкільного віку ґрунтовно займалася О. В. Чеботарьова [43]. Нею було розроблено програми з КРР, як для молодших школярів, так і для учнів старших класів, які мають ООП, зокрема порушення інтелектуального розвитку та порушення опорно-рухового апарату. Але кількість дітей з ООП зростає, інклюзивна освіта розвивається і вдосконалюється, тому потребує нових та додаткових досліджень, розробок корекційно-розвивальних програм та занять, розробок методичних матеріалів. Тому необхідно провести дослідження для визначення ефективності КРН та напрямків, які потребують додаткових уточнень.

Мета експериментального дослідження полягає в тому, щоб перевірити рівень адаптації, мотивації, розвитку пізнавальної активності та оволодіння навчальним матеріалом дітьми з ООП в умовах КРН. У зв'язку з цим нами було проведено вертикальний педагогічний експеримент на вивчення вищезазначених факторів.

Для отримання інформації про адаптацію молодших школярів з ООП, визначення рівня самооцінки та рівня сформованості пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку з ООП було використано такі методики:

- 1) Н. Г. Лусканової (анкета «Рівень шкільної мотивації та адаптації»);
- 2) В. Г. Щур «Сходинок самооцінок»;
- 3) В. С. Юркевич «Пізнавальна активність» (анкета для вчителів);
- 4) О. О. Горчинської («Пізнавальна активність молодшого школяра») (анкета для учнів).

Саме цей інструментарій дає можливість з'ясувати рівень адаптації молодших школярів з ООП, визначення рівень самооцінки та рівень сформованості пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку з ООП та підібрати форми та методи КРН.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Митченківського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітній навчальний заклад I – III ступенів – дошкільний навчальний заклад» в період з 13 вересня по 23 жовтня 2021 р. У даному дослідженні взяли участь 5 учнів початкових класів віком 7–10 років з різними порушеннями, зокрема порушення зору, ДЦП, з розладами уваги та з дислалією.

Для початку необхідно було визначити рівень шкільної мотивації та адаптації дітей молодшого шкільного віку з ООП за методикою Н. Г. Лусканової «Рівень шкільної мотивації та адаптації» (анкета) (Додаток Б).

За цією методикою дітям пропонувалися 10 запитань на які вони повинні обрати один із запропонованих варіантів відповідей. Відповідно до кількості набраних балів визначався рівень шкільної мотивації та адаптації.

Методика «Сходинок самооцінок» (В. Г. Щур) дала можливість виявити систему уявлень дитини про те, як вона оцінює сама себе, про те, як, на її думку, оцінюють її інші, а також дозволила співставити ці уявлення для отримання результату (Додаток В).

Наступним етапом було визначення рівня пізнавальної активності учнів з ООП. Для цього було використано дві методики: В. С. Юркевич «Пізнавальна активність» (анкета для вчителів, які на основі своїх спостережень, бесід з школярами та їх батьками дають відповіді на запитання для отримання результатів) (Додаток Г) та О. О. Горчинської «Пізнавальна активність молодшого школяра» (анкета для учнів, які отримавши бланк із запитаннями та відповідями повинні обрати один варіант) (Додаток Д).

Провівши дослідження із застосуванням зазначених методик, нами було одержано результати, відповідно до яких було підібрано форми та

методи КРН, основу яких склали ізотерапія, казкотерапія, конструювання, метод рольової гри. На основі цих методів нами було дібрано комплекс вправ для КРР з дітьми молодшого шкільного віку з ООП за методом Монтесорі (Додаток Л).

Результати проведеного експериментального дослідження пройшли відповідну обробку із використанням методів математичної статистики і описані у наступному підрозділі цього розділу.

3.2. Результати експериментального дослідження

У експериментальному дослідженні взяло участь 5 учнів початкових класів віком 7-10 років з різними порушеннями, зокрема з порушенням зору, ДЦП, з розладами уваги та з дислалією.

На першому етапі експерименту було проведено дослідження рівня шкільної мотивації та адаптації дітей молодшого шкільного віку з ООП за методикою Н. Г. Лусканової «Рівень шкільної мотивації та адаптації».

Відповідно до критеріїв оцінювання, які наведено в таблиці 3.1, було опрацьовано результати визначення рівня шкільної мотивації та адаптації дітей молодшого шкільного віку з ООП, які представлені відповідно в таблиці 3.2 та таблиці 3.3.

Таблиця 3.1.

Критерії оцінювання рівня шкільної мотивації та адаптації дітей молодшого шкільного віку з ООП за методикою Н. Г. Лусканової

Кількість балів	Результат
25–30	Сформоване ставлення до себе як до школяра, висока навчальна активність.
20–24	Ставлення до себе як до школяра практично сформоване.
15–19	Позитивне ставлення до школи, але школа більше приваблює позанавчальними сторонами.
10–14	Ставлення до себе як до школяра не сформоване.
Менше 10	Негативне ставлення до школи.

За кожен варіант «а» було нараховано 3 бали, варіант «б» – 1 бал, варіант «в» – 0 балів.

Таблиця 3.2.

Результати оцінювання рівня шкільної мотивації та адаптації дітей молодшого шкільного віку з ООП (констатувальний етап)

Учень	Вік	Порушення	Кількість балів	Рівень мотивації
Максим К.	8 років	Порушення зору	12	Низький
Дарина Я.	10 років	ДЦП	15	Зовнішня
Марко Ш.	8 років	Розлади уваги	17	Зовнішня мотивація
Олександр М.	7 років	Дислалія	23	Середній
Софія Д.	9 років	ДЦП	25	Високий

Таблиця 3.3.

Рівні шкільної мотивації за результатами дослідження у відсотковому співвідношенні (констатувальний етап)

Рівень адаптації	Високий рівень	Середній рівень	Зовнішня мотивація	Низький рівень	Дезадаптація
К-сть учнів	1	1	2	1	–
Відсоткове відношення	20%	20%	40%	20%	–

На другому кроці було використано методику «Сходишки самооцінок» (автор В. Г. Щур). Критерії визначення самооцінки дитини з ООП представлені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

**Критерії визначення самооцінки дитини з ООП за методикою
«Сходинки самооцінок» (автор В. Г. Щур)**

Вид самооцінки	Пояснення
Неадекватно завищена самооцінка	Не роздумуючи, ставить себе на найвищу сходинку; вважає, що мама оцінює його так само; аргументуючи свій вибір, посилається на думку дорослого: «Я хороший. Хороший і не інакше, це мама так сказала».
Завищена самооцінка	Після деяких роздумів і коливань ставить себе на найвищу сходинку, пояснюючи свої дії, називає якісь свої недоліки і промахи, але пояснює їх зовнішніми, незалежними від неї, причинами, вважає, що оцінка дорослих в деяких випадках може бути трохи нижчою її власної: «Я, звичайно, хороший, але іноді лінуюся. Мама каже, що я неакуратний».
Адекватна самооцінка	Обміркувавши завдання, ставить себе на 2 -у або 3-ю сходинку, пояснює свої дії, посилаючись на реальні ситуації і досягнення, вважає, що оцінка дорослого така ж або трохи нижче.
Занижена самооцінка	Ставить себе на нижні сходинки, свій вибір не пояснює або посилається на думку дорослого: «Мама так сказала». Якщо дитина ставить себе на середню сходинку, це може свідчити про те, що вона або не зрозуміла завдання, або не хоче його виконувати. Діти із заниженою самооцінкою через високу тривожність і невпевненість в собі часто відмовляються виконувати завдання, на всі питання відповідають: «Не знаю». Діти із затримкою розвитку не розуміють і не приймають це завдання, діють навмання.
Неадекватно завищена самооцінка	Діти молодшого шкільного віку не бачать своїх помилок, не можуть правильно оцінити себе, свої вчинки і дії. Самооцінка дітей 6–7-річного віку стає вже більш реалістичною, у звичних ситуаціях і звичних видах діяльності наближається до адекватної. У незнайомій ситуації і незвичних видах діяльності їх самооцінка завищена.

Результати визначення самооцінки молодших школярів з ООП за допомогою методики «Сходинки самооцінок» спостерігалися такі: у 20% дітей висока самооцінка, у 60% – занижена, у 20% – адекватна самооцінка.

Отже, аналіз отриманих результатів свідчить про те, що діти з ООП показали низький рівень самооцінки. Вони невпевнені у собі, неохоче бралися за виконання завдань, довго вагалися перед тим, як прийняти рішення під час проведення дослідження. У спілкуванні ці діти виявляли пасивність, безініціативність. Отримані результати представлено в таблиці 3.5 та відсоткове відношення – на рис 3.1.

Таблиця 3.5.

Рівні самооцінки дітей молодшого шкільного віку з ООП на основі їх уявлень про себе (констатувальний етап)

Учень	Розміщення на сходинці	Рівень самооцінки
Максим К.	1 сходинка	Занижена
Дарина Я.	1 сходинка	Занижена
Марко Ш.	1 сходинка	Занижена
Олександр М.	3 сходинка	Адекватна
Софія Д.	Найвища сходинка	Висока

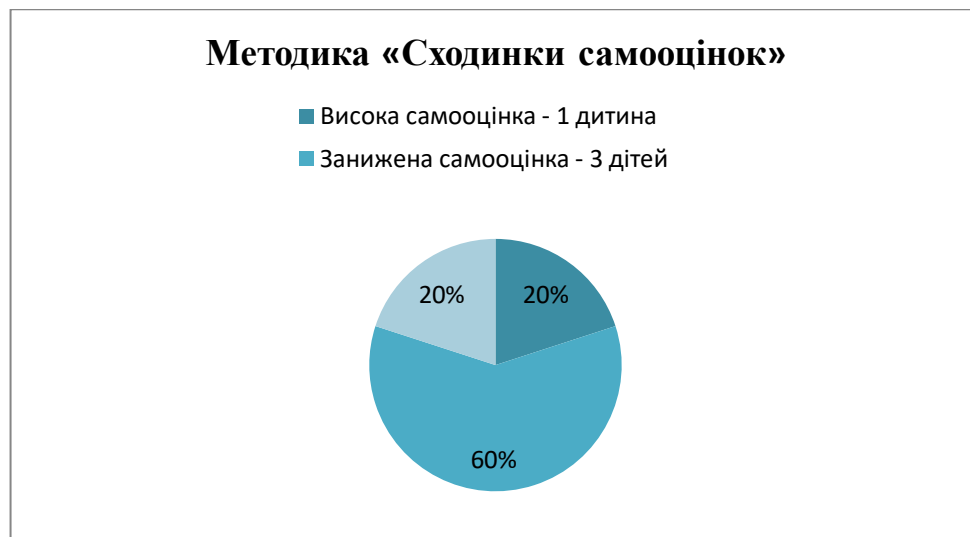

Рис. 3.1. Результати визначення рівня самооцінки молодших школярів з ООП за методикою «Сходинки самооцінок» (констатувальний етап)

Далі було застосовано методику В. С. Юркевич «Пізнавальна активність». Дане анкетування проходили вчителі, які працюють з цими дітьми: класний керівник, асистент вчителя, вчителі-предметники.

Ця методика має такі критерії оцінювання результатів:

5-12 балів – низький рівень пізнавальної активності;

13-16 балів – помірний;

17-25 балів – високий рівень.

На основі цього анкетування було отримано дані, представлені в таблиці 3.6 та таблиці 3.7.

Таблиця 3.6.

**Результати анкетування педагогів щодо встановлення рівня
пізнавальної активності молодших школярів з ООП
(констатувальний етап)**

Учні	Класний керівник	Асистент вчителя	Вчитель англійської мови
Максим К.	21 балів – високий рівень	24 – високий рівень	19 балів – високий рівень
Дарина Я.	15 балів – помірний рівень	14 – помірний рівень	13 – помірний рівень
Марко Ш.	10 балів – низький рівень	12 – низький рівень	10 балів – низький рівень
Олександр М.	8 – низький рівень	8 – низький рівень	11 – низький рівень
Софія Д.	13 – помірний рівень	15 – низький рівень	16 – помірний рівень

Таблиця 3.7.

Рівні пізнавальної активності молодших школярів з ООП відповідно до анкетування педагогів у відсотках (констатувальний етап)

Рівень пізнавальної активності	Високий рівень	Помірний рівень	Низький рівень
К-сть учнів	1	2	2
Відсоткове відношення	20%	40%	40%

Наступним етапом було анкетування самих школярів за методикою О. О. Горчинської «Пізнавальна активність молодшого школяра». Рівні пізнавальної активності молодших школярів за цією методикою визначалися відповідно до таких критеріїв: переважна більшість відповідей «а» свідчить про високий ступінь вираження пізнавальної активності; відповідей «б» – про помірний ступінь; відповіді «в» – про низький ступінь пізнавальної активності.

Результати методики О. О. Горчинської «Пізнавальна активність молодшого школяра» представлені в таблиці 3.8 та в таблиці 3.9.

Таблиця 3.8.

Рівень пізнавальної активності молодших школярів з ООП (констатувальний етап)

Учні	Результат	Рівень пізнавальної активності
Максим К.	1.а); 2.б); 3.б); 4.а); 5.а)	Високий рівень
Дарина Я.	1.б); 2.б); 3.в); 4.б); 5.б)	Помірний рівень
Марко Ш.	1.б); 2.в); 3.в); 4.в); 5.б)	Низький рівень
Олександр М.	1.в); 2.в); 3.в); 4.в); 5.а)	Низький рівень
Софія Д.	1.б); 2.в); 3.б); 4.б); 5.б)	Помірний рівень

Таблиця 3.9.

**Рівень пізнавальної активності молодших школярів з ООП у відсотках
(констатувальний етап)**

Рівень пізнавальної активності	Високий рівень	Помірний рівень	Низький рівень
К-сть учнів	1	2	2
Відсоткове відношення	20%	40%	40%

Отже, на основі даного дослідження можна зробити висновок, що більшість дітей з ООП мають низьку самооцінку, середній рівень мотивації, адаптації та пізнавальної активності. Це пов'язано, як і з оцінкою дорослих, критикою, цькуванням дитини, так і з відносинами з ровесниками, в колективі. Таких дітей часто ображають, не хочуть з ними гратися, відсторонюються від них. Такі діти часто не встигають на уроках, їм складно сприймати навчальний матеріал. Тому важливо на ранніх етапах проводити діагностику і працювати з такими дітьми, зокрема за допомогою КРН.

Відповідно до результатів дослідження є необхідність у проведенні КРР для підвищення самооцінки у дітей, мотивації, адаптації та рівня пізнавальної активності молодших школярів з ООП. Для цього нами було запропоновано відповідні методи роботи у цьому напрямку та сформульовано методичні рекомендації.

Основними методами для підвищення самооцінки можна обрати казкотерапію (Додаток Ж), ігротерапію (Додаток З), музикотерапію, проєктивні малюнки тощо.

Для ефективного результату роботи над підвищенням самооцінки у дітей з ООП повинні працювати комплексно батьки, вчителі, асистент вчителя, психолог та фахівець відповідно до порушень у дитини (логопед, дефектолог, реабілітолог тощо) Зокрема, потрібно дотримуватися таких психолого – педагогічних умов:

– обов’язкове включення батьків, вчителів та психолога у даний корекційний процес, а також зміна їх відношення до пізнавальних можливостей дитини (виключити критику та негативізм);

– використання різних методів КРН відповідно до віку дитини в комплексі (казкотерапія, ігротерапія, музикотерапія тощо);

– обов’язкове проведення для батьків психолого – педагогічної просвіти щодо поведінки, спілкування, навчання та корекційної роботи з дітьми з ООП.

Після дотримання окреслених вище рекомендацій та застосування спеціально дібраного комплексу вправ для КРН дітей молодшого шкільного віку з ООП за методом Монтесорі (Додаток Л), нами протягом місяця було проведено повторне дослідження молодших школярів з ООП за тими ж методиками.

Результати контрольного етапу дослідження рівня шкільної мотивації та адаптації учнів молодшого шкільного віку з ООП було визначено відповідно до запропонованих в таблиці 3.1 критеріїв і представлено у таблиці 3.10 і у таблиці 3.11.

Таблиця 3.10.

Результати оцінювання рівня шкільної мотивації та адаптації дітей молодшого шкільного віку з ООП (контрольний етап)

Учень	Вік	Порушення	Кількість балів	Рівень мотивації
Максим К.	8 років	Порушення зору	16	Зовнішня мотивація
Дарина Я.	10 років	ДЦП	25	Високий
Марко Ш.	8 років	Розлади уваги	24	Середній
Олександр М.	7 років	Дислалія	23	Середній
Софія Д.	9 років	ДЦП	27	Високий

Таблиця 3.11.

Рівні шкільної мотивації за результатами дослідження у відсотковому співвідношенні (контрольний етап)

Рівень адаптації	Високий рівень	Середній рівень	Зовнішня мотивація	Низький рівень	Деадаптація
К-сть учнів	2	2	1	–	–
Відсоткове відношення	40%	40%	20%	–	–

Результати контрольного етапу визначення самооцінки молодших школярів з ООП за допомогою методики «Сходинок самооцінок» відповідно до критеріїв оцінювання, запропонованих в таблиці 3.4, представлено в таблиці 3.12 та відсоткове відношення – на рис. 3.2.

Таблиця 3.12.

Рівні самооцінки дітей молодшого шкільного віку з ООП на основі їх уявлень про себе (контрольний етап)

Учень	Розміщення на сходинці	Рівень самооцінки
Максим К.	3 сходинка	Адекватна
Дарина Я.	2 сходинка	Адекватна
Марко Ш.	3 сходинка	Адекватна
Олександр М.	5 сходинка	Висока
Софія Д.	Найвища сходинка	Висока

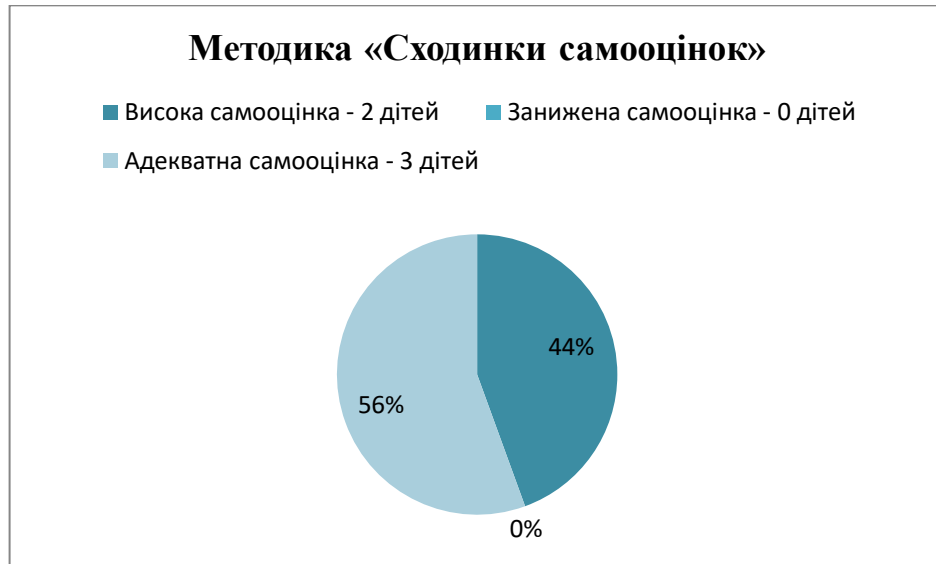

Рис. 3.2. Результати визначення рівня самооцінки молодших школярів з ООП за методикою «Сходишки самооцінок» (контрольний етап)

Також під час контрольного етапу було застосовано методику В. С. Юркевича «Пізнавальна активність». Дане анкетування проходили ті ж вчителі, які працюють з цими дітьми, що і на констатувальному етапі. Відповідно до критеріїв оцінювання рівня пізнавальної активності молодших школярів з ООП за даною методикою: 5-12 балів – низький рівень пізнавальної активності; 13-16 балів – помірний; 17 – 25 балів – високий рівень. Результати анкетування педагогів щодо встановлення рівня пізнавальної активності молодших школярів з ООП представлені в таблиці 3.13 та в таблиці 3.14.

Таблиця 3.13.

**Результати анкетування педагогів щодо встановлення рівня
пізнавальної активності молодших школярів з ООП (контрольний етап)**

Учні	Класний керівник	Асистент вчителя	Вчитель англійської мови
Максим К.	24 балів – високий рівень	26 балів – високий рівень	23 балів – високий рівень
Дарина Я.	19 балів – високий рівень	21 балів – високий рівень	21 балів – високий рівень
Марко Ш.	14 балів – помірний рівень	15 балів – помірний рівень	14 балів – помірний рівень
Олександр М.	13 балів – помірний рівень	15 балів – помірний рівень	13 балів – помірний рівень
Софія Д.	20 балів – високий рівень	22 балів – високий рівень	19 балів – високий рівень

Таблиця 3.14.

**Рівні пізнавальної активності молодших школярів з ООП відповідно до
анкетування педагогів у відсотках (контрольний рівень)**

Рівень пізнавальної активності	Високий рівень	Помірний рівень	Низький рівень
К-сть учнів	3	2	–
Відсоткове відношення	60%	40%	–

Наступним кроком контрольного етапу було анкетування самих школярів за методикою О. О. Горчинської «Пізнавальна активність молодшого школяра». За цією методикою рівень пізнавальної активності молодшого школяра визначався відповідно до таких критеріїв: переважна більшість відповідей «а» свідчить про високий ступінь виразності пізнавальної активності; відповідей «б» – про помірний ступінь; відповіді «в»

– про низький ступінь пізнавальної активності. Результати визначення рівня пізнавальної активності молодшого школяра за методикою О. О. Горчинської на констатувальному етапі представлені в таблиці 3.15 та в таблиці 3.16.

Таблиця 3.15.

**Рівень пізнавальної активності молодших школярів з ООП
(контрольний етап)**

Учні	Результат	Рівень пізнавальної активності
Максим К.	1.а); 2.б); 3.а); 4.а); 5.а)	Високий рівень
Дарина Я.	1.а); 2.а); 3.б); 4.б); 5.а)	Високий рівень
Марко Ш.	1.б); 2.б); 3.б); 4.в); 5.б)	Помірний рівень
Олександр М.	1.б); 2.б); 3.в); 4.в); 5.б)	Помірний рівень
Софія Д.	1.а); 2.б); 3.а); 4.б); 5.а)	Високий рівень

Таблиця 3.16.

**Рівень пізнавальної активності молодших школярів з ООП у відсотках
(контрольний етап)**

Рівень пізнавальної активності	Високий рівень	Помірний рівень	Низький рівень
К-сть учнів	3	2	–
Відсоткове відношення	60%	40%	–

Отже, повторне дослідження продемонструвало ефективність запропонованої нами КРР. У дітей було виявлено підвищення самооцінки, підвищення рівня мотивації та шкільної адаптації, а також підвищився рівень пізнавальної активності. Також спостерігалися зміни і у спілкуванні з однолітками. Змінилося і оцінювання батьками своїх дітей. Тому на основі цих досліджень, можна зробити висновок, що дані рекомендації, методики та прийоми є ефективними та сприяють підвищенню самооцінки та рівня розвитку дітей з ООП.

Загальні результати констатувального і контрольного етапів проведеного експериментального дослідження наведено в таблиці 2 Додатку К.

Відповідно до проведеного дослідження було сформульовано методичні рекомендації, які сформульовано у наступному підрозділі цього розділу.

3.3. Методичні рекомендації щодо забезпечення ефективного корекційно-розвивального навчання молодших школярів з особливими потребами

Зараховуючи дітей з ООП до закладів загальної середньої освіти виникає проблема, яка потребує глобального вирішення. Адже лише те, що дитина перебуває в колективі та вчиться адаптуватися до соціуму не забезпечує успішне навчання та соціалізацію. Щоб досягти ефективного результату необхідно створити певні умови, а також залучити всіх учасників освітнього процесу до спільної та ціленаправленої роботи.

На сьогодні, щоб забезпечити ефективне функціонування навчального закладу, а особливо, якщо в ньому навчаються діти з ООП, потрібно застосовувати кваліфіковану КРР. Тому кожен навчальний заклад повинен проводити комплексну діагностику учнів і відповідно до її результатів обирати найбільш ефективні форми та методи роботи.

КРН – це система, яка спрямована на вирішення проблем та надання своєчасної допомоги дітям, у яких виникають труднощі у навчанні або з адаптацією в школі. Цю систему доречно використовувати, як і при традиційній формі організації навчально-виховного процесу, так і при групових (від 2 до 6 дітей з однаковими проблемами чи порушеннями) чи індивідуальних заняттях.

Метою КРН є підвищити рівень розвитку дітей, а також виявити та заповнити прогалини в навчанні, допомогти сформувати уміння і навичок в

індивідуальному порядку, а також провести корекцію розвитку відхилень у пізнавальній сфері.

Для проведення корекційно-розвивальних занять в індивідуальній чи груповій формі необхідно скласти індивідуальну програму розвитку, яка базується на попередній діагностиці дитини з ООП. У цій програмі потрібно вказати напрями в яких буде проводитися КРР, а також кількість годин на тиждень. При розробці даної програми необхідно обов'язково враховувати особливості психофізичного розвитку дитини.

Рекомендується проводити корекційно-розвивальні заняття з дітьми у яких є порушення опорно-рухового апарату 3-5 на тиждень.

Для дітей із ЗПР, порушеннями слуху чи зору, а також для дітей, у яких спостерігаються незначні інтелектуальні порушення також рекомендується 3-5 годин на тиждень.

Для дітей із тяжкими порушеннями мовлення, сліпих, не чуючих, дітям з аутизмом та іншими тяжкими порушеннями рекомендовано 5-8 годин на тиждень.

Для індивідуальних чи групових корекційно-розвивальних занять складається окремий розклад. Зазвичай його складає заступник директора з навчально-виховної роботи разом із фахівцями, батьками та на основі проведеного діагностування. Готовий розклад затверджується керівником навчального закладу.

Рекомендована тривалість індивідуального корекційно-розвивального заняття 20-25 хв, а групового – 35-40 хв.

Відповідно до наказу МОН України від 08.06.2018 № 609 «Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» в закладах загальної середньої освіти повинні бути створені та затверджені наказом керівника закладу команда психолого-педагогічного супроводу (ППС) для дітей з ООП, а також повинні розробитися відповідні положення. [24].

До складу команди ППС дитини з ООП у закладі загальної середньої освіти повинні входити:

- обов'язково: директор навчального закладу або його заступник з навчально-виховної роботи, класний керівник дитини (вчитель початкових класів), вчителі – предметники, що викладають окремі предмети у цієї дитини, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог та вчитель-реабілітолог (за потреби, відповідно до порушень дитини), батьки або законні представники дитини з ООП тощо;
- за потреби: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей тощо.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти здійснюється формувальне та підсумкове оцінювання учнів. Корекційно-розвивальні заняття не є виключенням. Щоб побачити результат успіхів дитини з ООП необхідно також проводити формувальне та підсумкове оцінювання. Доречно буде створити портфоліо – це система оцінювання при якій накопичуються роботи різних видів, на основі яких можна зробити висновок про успішність та про індивідуальний розвиток дитини, в тому числі і з ООП.

Отже, для забезпечення КРН молодших школярів з ООП потрібно враховувати та реалізовувати нормативно-правове та науково-методичне забезпечення змісту освітнього процесу, використовувати інноваційні підходи до навчання дітей відповідно до їх потреб та особливостей, враховувати індивідуальність кожної дитини та її особливості. Також важливо залучати дітей з ООП до роботи в парах, групах, до участі в позакласних заходах та позашкільної роботи для їх розвитку, адаптації та соціалізації, враховуючи при цьому їхні індивідуальні особливості, можливості та здібності. Обов'язкова співпраця всіх педагогічних працівників школи з фахівцями (логопед, дефектолог, реабілітолог та ін.) та з батьками дітей. Якщо врахувати всі ці рекомендації та застосовувати їх у

своїй роботі, то і педагоги, і фахівці, і сама дитина побачить позитивний результат.

Висновки до розділу 3

Мета експериментального дослідження полягала в тому, щоб перевірити рівень адаптації, мотивації, розвитку пізнавальної активності та оволодіння навчальним матеріалом дітьми з ООП в умовах КРН.

Експериментальне дослідження було проведено з використанням різних методик, зокрема анкети Н. Г. Лусканової «Рівень шкільної мотивації та адаптації», В. Г. Щур «Сходинки самооцінок», В. С. Юркевич «Пізнавальна активність» (анкета для вчителів), О. О. Горчинської «Пізнавальна активність молодшого школяра» (анкета для учнів).

Результати експериментального дослідження дають змогу стверджувати, що за допомогою спеціально організованого КРН та своєчасного психолого-педагогічного супроводу діти з ООП здатні адаптуватися до умов навчального процесу та соціуму в цілому, оволодіти комунікативними вміннями та здобути знання, вміння і навички, не відриваючись від загального освітнього процесу. Все це і буде результатом психічного та інтелектуального розвитку дитини, яка має ООП.

На основі даного дослідження можна зробити висновок, що більшість дітей з ООП мають низьку самооцінку, середній рівень мотивації, адаптації та пізнавальної активності. Це пов'язано, як і з оцінкою дорослих, критикою, цькуванням дитини, так і з відносинами з ровесниками, в колективі. Таких дітей часто ображають, не хочуть з ними гратися, відсторонюються від них. Такі діти часто не встигають на уроках, їм складно сприймати навчальний матеріал. Тому важливо на ранніх етапах проводити діагностику і працювати з такими дітьми, зокрема за допомогою КРН.

Відповідно до результатів дослідження є необхідність у проведенні КРР для підвищення самооцінки у дітей, мотивації, адаптації та рівня пізнавальної активності молодших школярів з ООП. Для цього було

підібрано методи роботи у цьому напрямку та сформульовано відповідні методичні рекомендації.

Після дотримання рекомендацій протягом місяця та застосування методів КРН, було проведено повторне дослідження молодших школярів з ООП за тими ж методиками.

Результати контрольного зрізу експериментального дослідження продемонстрували ефективність ККР. У дітей було виявлено підвищення самооцінки, підвищення рівня мотивації та шкільної адаптації, а також підвищився рівень пізнавальної активності. Також спостерігалися зміни і у спілкуванні з однолітками, змінилося і оцінювання батьками своїх дітей. Тому на основі цих досліджень, можна зробити висновок, що надані рекомендації, методики та прийоми є ефективними та сприяють підвищенню самооцінки та рівня розвитку у дітей з ООП.

Отже, для забезпечення ефективного КРН молодших школярів з ООП доцільно враховувати та реалізовувати нормативно-правове та науково-методичне забезпечення змісту освітнього процесу, використовувати інноваційні підходи до навчання дітей відповідно до їх потреб та особливостей, враховувати індивідуальність кожної дитини та її особливості. Крім того, важливо залучати дітей з ООП до роботи в парах, групах, до участі в позакласних заходах та позашкільній роботі для їх розвитку, адаптації та соціалізації, враховуючи при цьому їхні індивідуальні особливості, можливості та здібності. Обов'язковою є також співпраця усіх педагогічних працівників школи з фахівцями (логопед, дефектолог, реабілітолог та ін.) та з батьками дітей. Якщо врахувати всі ці рекомендації та застосовувати їх у своїй роботі, то і педагоги, і фахівці, і сама дитина відчують позитивний результат.

ВИСНОВКИ

У першому розділі роботи проведено теоретичний аналіз основ КРН дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами. З цією метою нами було проаналізовано становлення нормативно-правової бази щодо забезпечення освіти дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами в Україні, розкрито психофізіологічні особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами, а також зміст КРН молодших школярів з особливими потребами.

Встановлено, що основним завданням інклюзивної освіти є не тільки допомогти дітям з ООП адаптуватися до життя в соціумі, навчитися взаємодіяти в колективі та отримати знання, уміння і навички, але і в тому, щоб надавати якісне КРН, якого потребують такі діти.

Не зважаючи на те, що над проблемою здобуття освіти дітей з особливими ООП, яка є на сьогоднішній день дуже важливою і до кінця не вивченою, працювало багато вітчизняних та зарубіжних науковців (В. Андрущенко, В. Сухомлинський, М. Ярмаченко, Е. Андрєєва, В. Бондарь, Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, Н. Сабат, Є. Ярська-Смирнова, О. Акімова, Т. Лорман, Ш. Крокер, Дж. Депплер та ін.), проблема пошуку ефективних методів та прийомів КРР з дітьми молодшого шкільного віку з ООП на сьогодні залишається досить важливою і актуальною.

У другому розділі дослідження нами було дібрано та охарактеризовано комплекс навчальних матеріалів для здійснення КРН молодших школярів з особливими потребами.

Встановлено, що основними та ефективними методами і формами навчання молодших школярів в інклюзивному класі є методи, які поєднують в собі наочність, ігрові моменти, досліди та практичну діяльність, взаємодію між учнями під час парної чи групової роботи, а також включають в себе корекційне спрямування та індивідуальний підхід до кожного учня. Під час навчального процесу вчитель повинен створити такі умови, щоб кожна дитина не залежно від стану здоров'я та особливостей могла

саморозвиватися, самостверджуватися та самореалізовуватися. Якщо дитина буде відчувати підтримку та бачити свої результати, її мотивація зростатиме, що позитивно впливатиме на подальше навчання.

Відповідно до порушень та індивідуальних потреб молодших школярів було розроблено комплекси навчальних матеріалів, що допомагають проводити КРН таких дітей.

Для проведення експериментального навчання в межах нашого дослідження було запропоновано спеціально розроблені методики, а також комплекс завдань корекційно-розвивального спрямування. Адже кожен засіб сприяє розвитку пізнавальних процесів, засвоєнню навчального матеріалу та зацікавленню дітей у навчанні. А якщо ці засоби використовувати в комплексі, враховувати інтереси дітей та їх особливості, забезпечувати індивідуальний та компетентнісний підхід до кожного учня, то ефективність такого навчання буде набагато результативнішою. І діти з ООП матимуть позитивну динаміку в розвитку, засвоєнні навчального матеріалу, підвищення самооцінки та соціалізації.

На основі спеціально розроблених методик, а також комплексу завдань корекційно-розвивального спрямування нами було проведено експериментальне дослідження умов КРН молодших школярів з ООП, метою якого була перевірка, на скільки КРН та своєчасний психолого-педагогічний супровід дітей з ООП допомагає адаптуватися до умов навчального процесу та соціуму в цілому, оволодіти комунікативними вміннями та здобути знання, вміння і навички не відриваючись від загального освітнього процесу. Це, у свою чергу, дозволило розробити методичні рекомендації щодо забезпечення ефективного КРН молодших школярів з особливими потребами

Отже, для забезпечення КРН молодших школярів з ООП потрібно враховувати та реалізовувати нормативно-правове та науково-методичне забезпечення змісту освітнього процесу, використовувати інноваційні підходи до навчання дітей відповідно до їх потреб та особливостей, враховувати індивідуальність кожної дитини та її особливості. Крім того,

важливо залучати дітей з ООП до роботи в парах, групах, до участі в позакласних заходах та позашкільній роботі для їх розвитку, адаптації та соціалізації, враховуючи при цьому їхні індивідуальні особливості, можливості та здібності. Обов'язковою має бути співпраця всіх педагогічних працівників школи з фахівцями (логопед, дефектолог, реабілітолог та ін.) та з батьками дітей. Якщо врахувати всі ці рекомендації та застосовувати їх у своїй роботі, то і педагоги, і фахівці, і сама дитина відчують позитивний результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аслаева Р.Г. Стратегия социально-профессиональной подготовки дефектологов в педагогическом вузе / Р.Г. Аслаева //дис... д-ра пед. наук/ Удмуртский государственный университет. Ижевск, 2011. 497 с.
2. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: навч. посібник / В.Й. Бочелюк, А.В. Тутубарова. К. : Центр учбової літератури, 2011. 262 с.
3. Власова Т.А., Певзнер М.С. Учителю о детях с отклонениями в развитии / Т.А. Власова, М.С. Певзнер. 2-е изд., испр. и доп. М. : Просвещение, 1973. 175 с.
4. Всесвітня програма дій стосовно інвалідів : Міжнародний документ від 03.12.1982 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_427/page
5. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6 т. Т. 3 : Проблемы развития психики / под ред. А. М. Матюшкина. Москва: Педагогика, 1983. 368 с.
6. Гаяш О.В. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням : Методичні рекомендації / Укладач О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2014. 108 с.
7. Гевко І.В. Значення інноваційних технологій при здійсненні інклюзивної освіти / Педагогічний альманах: збірник Комунального вищого навчального закладу Херсонська академія неперервної освіти Херсонської обласної ради. 2018. Вип. № 37. С. 236–240.
8. Данілавичюте Е.А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. К. : Видавнича група «А.С.К.», 2012. 287 с.
9. Декларація прав дитини : Затверджена Резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_384

10. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами// МОН України, НАПН України, Інститут спеціальної педагогіки. – К., 2013.
<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html>.
11. Електронний ресурс // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу:
https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvnenavchannya/korekciini_programy/7-kor-programi-dlya-ditej-z-rv.pdf
12. Електронний ресурс // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1482-2009-%D1%80#Text>
13. Електронний ресурс // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу:
www.mon.gov.ua/images/files/doshkilna.../1153.doc
14. Електронний ресурс // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу:
https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvnenavchannya/korekciini_programy/7-kor-programi-dlya-ditej-z-rv.pdf
15. Заходи щодо впровадження інклюзивного навчання в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2015 року : Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 23.07.2013 р. № 1034 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1034729-13#Text>
16. Карпова Е.Е. Теоретический анализ понятия «цифровая зависимость» в зарубежных исследованиях. Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина, 2017. С. 111–114.
17. Колупаева А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А.

- Колупасєва, Л.О. Савчук., К. : Видавнича група » АТОПОЛ», 2011. 273 с. Серія «Інклюзивна освіта», С. 182-242.
18. Конвенція про права дитини : Міжнародний документ від 20.11.1989 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021
 19. Концепція розвитку інклюзивної освіти : Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/images/newstmp/2010/05.../doc.doc
 20. Лапшин В.А., Пузанов Б.П. Основы дефектологии. Москва : Просвещение, 1990. 144 с.
 21. Липа В. А. Основы коррекционной педагогіки : учебное пособие. Донецк : Либідь, 2001. 328 с.
 22. Маллер А.Р. Ребенок с ограниченными возможностями: книга для родителей. Москва : ПедагогикаПресс, 2006. 284 с.
 23. Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році. Електронний ресурс: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/612/ce2/0b6/612ce20b61e80253433758.pdf>
 24. Методичні рекомендації. Харків : Методичний центр Управління освіти адміністрації Новобаварського району Харківської міської ради, 2018. 37 с.
 25. Миронова С.П. Основы корекційної педагогіки: навч.-метод. посібник / С.П. Миронова, О.В. Гаврилов, М.П. Матвєєва. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.

26. Міщик Л. Інклюзивна освіта як умова соціалізації дітей-інвалідів у процесі навчання [Електронний ресурс] Л. Міщик. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Znpkhist/2012_5/12mliupn.pdf
27. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко, І.О. Білозерська та ін. ; за заг. ред.А. А. Колупаєвої. – К. : А. С. К., 2012. 308 с.
28. План дій щодо запровадження інклюзивного навчання у дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах на 2009-2012 рр. : Затверджено наказом МОН від 11.09.2009 р. № 855 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0855290-09#Text>
29. План заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року : Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1482-р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1482-2009-p>
30. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навч. посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна». 2019. 300 с.
31. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text>
32. Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу : Закон України від 06.07.2010 р. № 2442-VI // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 46. С. 545.

33. Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання : Закон України від 5 червня 2014 р. № 1324-VII // Відомості Верховної Ради. 2014. № 30. С. 1011.
34. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь / Мінпраці України, Держ. установа “Наук.-дослід. ін-т соц.-труд. відносин”. К., 2013. 198 с., С. 14.
35. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : Затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text>
36. Семенович А.В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте: учебное пособие. Москва: Академия, 2002. 232 с.
37. Седнева В.О. Основи корекційної роботи з учнями, які мають особливості психофізичного розвитку : методичні рекомендації/ В.О. Седнева. Миколаїв : ОППО, 2011. 36 с.
38. Синьов В.М., Коберник Г.М. Основи дефектології: навч. посіб. Київ : Вища школа, 1994. 143 с.
39. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія : Навч. посіб. К.: Просвіта, 2001. 416 с., с.165.
40. Софій Н.З., Найда Ю.М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління : [навч.-метод. посіб.] / [А.А. Колупаєва, Ю.М. Найда, Н.З. Софій та ін.] ; за заг. ред. Л.І. Даниленко. К., 2007. 128 с.
41. Таранченко О.М. Соціокультурний контекст змін в освіті осіб з особливими потребами в Україні. Особлива дитина:навчання і виховання. 2016. № 4 (80). С. 87–96.
42. Уні початкових класів із особливими освітніми потребами:навчання та супровід : навчально-методичний посібник / [Л.І. Прохоренко, О.О. Бабяк, В.В. Засенко, Н.А. Ярмола]. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 160 с.

43. Чеботарьова О.В. Програма з корекційно-розвиткової роботи для підготовчих, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями «Азбука творчості» – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>
44. Шеффер А.П. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання (методичні рекомендації для вчителів загальноосвітніх та спеціальних навчальних закладів) / А.П. Шеффер, Ж.І. Романчак // Наша школа. 07/2012. № 4. С. 54-55. С. 158.
45. Шуняева О.В. Профилактика интернет-зависимости у подростков // Формирование здоровьесберегающего пространства в современном образовательном учреждении: материалы Всерос. научно-практ. Интернет-конфер. (2 апреля 2012 года). Тамбов, 2012. С. 193-196.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1

Категорії дітей з особливими освітніми потребами

№	Категорія	Діти, які належать до цієї категорії
1.	Діти з вадами слуху	Глухі, слабчочуючі (туговухі), пізнооглухлі.
2.	Діти з порушеннями зору	Із зниженою гостротою зору, з поганим зором, практично сліпі, повністю сліпі.
3.	Діти з порушеннями мовлення	Із фонетичними порушеннями мовлення, або порушенням вимови окремих звуків; із фонетико-фонематичними порушеннями мовлення; із ексикограматичним недорозвиненням мовлення; із загальним недорозвиненням мовлення (I, II, III рівня), а також із нерізко вираженим загальним недорозвиненням мовлення.
4.	Діти з порушенням інтелекту	Із ураження ЦНС (уроджена розумова відсталість); з легкими ступенями розумової відсталості (дебільність); з середньою вираженістю відсталості (імбецильність); з глибокою розумовою відсталістю діти (ідіотія).
5.	Діти з порушеннями опорно-рухового апарату	Із захворюванням нервової системи (дитячий церебральний параліч; міопатія, порушення функцій опорно-рухового апарату при торзійній дистонії та інших стійких гіперкінетичних синдромах вродженої і спадкової природи); з важкими порушеннями опорно-рухового апарату після перенесеного поліомієліту тощо); із вродженою патологією опорно-рухового апарату; із набутими захворюваннями і пошкодженням опорно-рухового апарату (травми спинного і головного мозку, кінцівок; поліартритом; із захворюванням скелета (остеомієліт, пухлини кісток тощо); із системними захворюваннями скелета (рахіт, хондродистрофія).
6.	Діти з порушенням емоційно-вольової сфери	Із розладами в емоційно-вольовій сфері, які проявляються в поведінці, з гіперкінетичними розладами, з розладами поведінки (обмеження сімейним оточенням, несоціалізований та соціалізований розлад поведінки), з опозиційно-зухвалими розладами, із змішаними розладами поведінки та емоцій.
7.	Діти з затримкою психічного розвитку	З порушення працездатності, з розладами уваги, пам'яті, сенсомоторних процесів, пізнавальної активності; з недоліками в здатності міркувати, робити умовиводи, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами, тобто абстрактно мислити

8.	Діти зі складними недоліками розвитку, тяжкими порушеннями мовлення	З порушеннями зору і ДЦП; з глухотою і ДЦП; з різними видами одночасного порушення зору і слуху, які прийнято відносити до сліпоглухоти; з сліпотою і системним порушенням мовлення.
9.	Діти із проблемами соціального змісту	Які опинились у складних життєвих обставинах (сироти; напівсироти; які проживають в малозабезпечених сім'ях; внутрішньо переміщенні особи; переселенці; жертви збройних і конфліктів та екологічних і техногенних катастроф, стихійних лих; влаштовані до інтернатних закладів та дитячих будинків сімейного типу; соціально-реабілітаційних центрів, перебувають у школах соціальної реабілітації; діти-біженці та діти, які потребують додаткового та тимчасового захисту (жертви насильства); діти, які належать до релігійних організацій, мовних та етнічних меншин. Труднощі в навчанні, порушення мовлення, сприйняття інформації, поведінки
10.	Обдаровані діти	Які потребують надвисокого рівня освіти та спеціальних освітніх програм підвищеної складності; які мають високі спортивні досягнення; які мають високі художні досягнення. З порушеннями мовлення, поведінки

Анкета для визначення шкільної мотивації (за Н. Г. Лускановою)

1. Тобі подобається навчатися в школі?
 - а) так;
 - б) не дуже;
 - в) ні.
2. Уранці ти завжди з радістю йдеш до школи чи тобі часто хочеться залишитися вдома?
 - а) іду з радістю;
 - б) буває по-різному;
 - в) частіше хочеться залишитися вдома.
3. Якби вчитель сказав, що завтра до школи не обов'язково приходити всім учням, ти б пішов до школи чи залишився б вдома?
 - а) пішов би до школи;
 - б) не знаю;
 - в) залишився б удома.
4. Тобі подобається, коли відмінюють уроки?
 - а) не подобається;
 - б) буває по-різному;
 - в) подобається.
5. Ти хотів би, щоб тобі не задавали ніяких домашніх завдань?
 - а) не хотів би;
 - б) не знаю;
 - в) хотів би.
6. Ти хотів би, щоб у школі залишилися лише перерви?
 - а) ні;
 - б) не знаю;
 - в) хотів би.
7. Ти часто розповідаєш про школу своїм батькам і друзям?
 - а) часто;

- б) рідко;
 - в) не розповідаю.
8. Ти хотів би, щоб у тебе був інший, менш суворий учитель?
- а) мені подобається наш учитель;
 - б) точно не знаю;
 - в) хотів би.
9. У тебе в класі багато друзів?
- а) багато;
 - б) мало;
 - в) немає друзів.
10. Тобі подобаються твої однокласники?
- а) подобаються;
 - б) не дуже;
 - в) не подобаються.

Методика «Сходинок» (автор В. Г. Щур)

Дитині показують намальовані сходи з сімома сходинокми, і пояснюють завдання.

Інструкція:

«Якщо всіх дітей розсадити на цих сходах, то на трьох верхніх сходинокмах опиняться хороші діти: розумні, добрі, сильні, слухняні - чим вище, тим кращі (показують: «хороші», «дуже хороші», «найкращі»).

А на трьох нижніх сходинокмах опиняться погані діти -чим нижче, тим гірші («погані», «дуже погані», «найгірші»).

На середній сходинокці діти не погані і не хороші. Покажи, на яку сходинокку ти поставиш себе. Поясни чому?»

Після відповіді дитини, її запитують: «Ти такий насправді чи хотів би бути таким? Познач, який ти насправді і яким хотів би бути». «Покажи, на яку сходинокку тебе поставила б мама».

Використовується стандартний набір характеристик: «хороший – поганий», «добрий – злий», «розумний – дурний», «сильний – слабкий», «сміливий – боягузливий», «найбільш старанний - найбільш недбалий». Кількість характеристик можна скоротити.

У процесі обстеження необхідно враховувати, як дитина виконує завдання: вагається, роздумує, аргументує свій вибір.

Якщо дитина не дає жодних пояснень, їй слід задати уточнювальні питання: «Чому ти себе сюди поставив? Ти завжди такий?» і т.ін.

**«Пізнавальна активність молодшого школяра» (автор В. С. Юркевич)
(анкета для вчителя)**

Мета: визначення рівня сформованості пізнавальної активності молодшого школяра.

Вчитель, користуючись результатами спостережень та бесід з батьками, відповідає на запитання анкети.

№	Питання	Варіанти віповідей	Кількість балів
1.	Як часто учень довго (протягом години) займається будь яким видом розумової діяльності?	а) постійно б) інколи в) ніколи	5 3 1
2.	Що обирає учень, коли дається завдання на кмітливість?	а) знайти відповідь самостійно б) залежно від ситуації в) отримати готову відповідь	5 3 1
3.	Чи багато школяр читає додаткової літератури?	а) багато б) читає інколи в) майже не читає	5 3 1
4.	Наскільки емоційно ставиться учень до цікавого завдання, що пов'язане з розумовою діяльністю?	а) дуже емоційно б) як коли в) емоції невиразні	5 3 1
5.	Як часто дитина ставить запитання?	а) постійно б) інколи в) ніколи	5 3 1

**«Пізнавальна активність молодшого школяра» (автор О.О. Горчинська)
(анкета для учнів)**

Мета: оцінка ступеню виразності пізнавальної активності.

Учню надається бланк анкети, пропонується обрати один із варіантів відповідей.

1. Чи подобається тобі виконувати важкі завдання з математики?

а) да б) інколи в) ні

2. Що тобі подобається, коли поставили запитання на кмітливість?

а) самому знайти відповідь, навіть якщо це важко

б) коли як

в) отримати готову відповідь від інших

3. Чи багато ти читаєш додаткової літератури?

а) багато і постійно

б) інколи багато, інколи – ні

в) читаю мало

4. Що ти робиш, якщо в тебе виникли питання під час вивчення нової теми?

а) завжди знаходжу відповідь

б) інколи знаходжу відповідь

в) не звертаю уваги

5. Що ти робиш, якщо дізнаєшся про щось нове на уроці?

а) намагаюсь поділитися з батьками, друзями

б) інколи є бажання поділитися

в) не розповідаю ніколи про це

Методика «Казкотерапія»

Казка «Їжачок»

Жив на світі їжачок. Він завжди був всім незадоволений. Його все на світі дратувало і сердило. Тому він жив окремо і в нього ніколи не було ні друзів, ні сусідів. Одного разу мураха, яка опинилася далеко від свого мурашника, потрапила в біду. Вона зламала одну з чотирьох ніжок і знепритомніла майже біля входу в будиночок їжачка. Того вечора їжачок, як завжди, збирався на полювання та, вийшовши з дому, одразу ж побачив мурашу. Спочатку він здивувався, потім його це так роздратувало, що він почав сердито фиркати та чмихати. Він вже було зібрався пройти далі, як та тихенько застогнала і прийшла до тями.

– Добрий день, – привіталась вихована мураха.

У відповідь їжачок лише чмихнув.

– Вибачте мене, шановний їжачок, я не послухалася маму, відійшла далеко від дому і потрапила в халепу, зламавши собі ніжку. Чи не допоможете ви мені?

Їжачок аж підстрибнув від несподіванки, йому ніяк не хотілося приймати у своєму будиночку гостей, але діватися було нікуди. Він підняв бідолашну мурашу, заніс її в будиночок, положив на своє ліжко і пішов нарешті на полювання, все ще сердячись на мурашу, на себе і на весь білий світ. Але цієї ночі їжачку пощастило на полюванні, і він задоволений та ситий повертався додому, забувши, що там в нього непроханий гість. Зайшовши до будиночка, він все згадав і тільки хотів знову розсердитися, як бідна мураха зіщулилася на ліжку і затремтіла чи то від холоду, чи від того, що в неї боліла ніжка. Щось ворухнулося в сердечку у їжачка, але він ще не зрозумів, що то були жалість і співчуття до меншого та слабшого. Він вирішив сходити до тітоньки сови, яка славилася тим, що лікувала всіх звірів у лісі.

Сова, почувши про що просив її їжачок, сильно здивувалася, але погодилася піти оглянути хвору комаху. Вона приписала їй ліки, та прив'язала до зламаної ніжки маленьку гілочку, щоб та швидше загоїлася. А їжачка попросила повідомити батькам мурахи, що вона в нього, тому що перевозити її в мурашник ще не можна. Відтоді двері у будиночок їжачка не зачинялися. У мурашки виявилось стільки друзів, що кожна годину хтось приходив її провідати.

Коли мураха одужала та повернулася додому, їжачку стало сумно та самотньо. Тоді він вирішив сам піти і провідати мураху та її друзів, які, з часом, стали друзями і самого їжачка. Всі дуже зраділи, побачивши його з корзиною ягід в руці і радісною та лагідною посмішкою на обличчі. З того дня їжачок забув, що таке дратуватися та злитися. Він зрозумів, що потрібно жити поряд з друзями і радіти життю.

КАЗКА ПРО ПОЛОХЛИВЕ ЗАЙЧЕННЯ

(для подолання тривоги і невпевненості)

Жив собі на світі Зайчик. Маленький, гарненький, із довгими вухами та куцим хвостиком. Дружив він із жабенятами, що мешкали у величезному зеленому болоті. І все було б добре, якби він так не боявся всього на світі: хрусне в лісі гілка, каркне ворона, упаде з гілля листок, а наш Зайчик аж тремтить весь. А про Лисицю й Вовка годі й говорити, про них Зайчєня навіть думати боялося.

Якось літом навіть Мишки злякався. Сіроманка додому поспішала, діточок малих годувати, а Зайчик, як завжди, від Лисиці ховався у високій траві. Ось тут вони й зустрілися з Мишкою.

– Ой, матусю-ю-ю!!! – закричав Зайчик, – рятуй мене!

– Чого ти кричиш, дурнику, це ж я, Мишка-Сіроманка! – здивовано вигукнула Мишка.

Зайчик увесь стиснувся в маленький клубочок і не міг від страху очі розплющити.

– Пі-пі-пі, – пропищала Мишка, – Зайчику, це ж я! Подивись.

Малюк розплющив оченята й побачив стару знайому. Вона стояла перед ним та посміхалася.

– Як же ти мене налякала, – з полегшенням видихнув Зайчик, – а більше тут нікого немає? – Злякано озиралось на різні боки, – запитав він.

– Ні, нікого, – відмовила Мишка, – гайда зі мною, малюків допоможеш нагодувати.

– А якщо Лисицю чи Вовка зустрінемо, – тихим, тремтячим голосом запитав Зайчик.

– Хі-хі-хі, – який ти боягузик, – засміялася Мишка, – нікого ми не зустрінемо, адже он моя нірка, ходімо!

– І справді, а я й не помітив, – посміхнувся Зайчик.

Пригрівало тепле сонечко, цвірінькали пташки, лагідний вітерець гойдав траву на галявині. Мишенята наїлися й захотіли гратися.

– Зайка, гайда гратися разом! – покликали вони свого друга. І все товариство побігло до старого пенька на галявині.

– Ну, сідайте, де ви там? – покликав він мишенят. Малеча вчепилася Зайчикові за шубку, а він почав стрибати через пень: – Раз-два, раз-два. Мишенята сміялися й просили пострибати ще. А потім вони залазили на спинку Зайчикові й з'їжджали з нього, немов діти з гірки. Зайченя навіть на деякий час забуло про те, що постійно всього боїться. Скоро сонечко почало сідати за обрій, і мама Мишка покликала малюків додому. Зайчик попрощався з веселою родиною й попрямував до своєї пухнастої ялиночки, під якою він спав теплими літніми ночами. По дорозі побажав жабенятам спокійної ночі й стрибнув під лапату гілку.

Мабуть, наш герой так і лишився би на все життя страхополохом, якби не один випадок.

Настала зима, дуже сніжна та морозна. Зайчик поміняв свою сіру шубку на сніжно-білу й тепер став зовсім непомітним на свіжому сніжку. Це була велика перевага: ні Лисиця, ані Вовк тепер його не бачили, якщо він

сидів тихо й не рухався. Він навіть боятися став менше, бо Лисиця з Вовком тепер рідше виходили з своїх домівок, кому ж охота лапи відморозити? Лише сумно було в зимовому лісі: птахи не співали, тільки інколи каркали ворони та стукав по корі дятел; жабенята поснули на дні ставка на цілісіньку зиму й уже не веселили Зайчика смішними пісеньками. Сумно. Тихо. Холодно.

Інколи, коли день видавався сонячним, гратися виходили веселі мишенята й стри-бали по сніжку разом із Зайчиком.

Та якось наш Зайка прокинувся від голосного писку, це злякано пищали його маленькі друзі. По галявині за ними ганя-лася руда Лисиця. Від голоду вона вже ладна була гризти кору з дерев, аж тут побачила мишенят, що бігли до Зайки в гості.

Хижа Лисиця клацала своїми великими зубами так голосно, що навіть під зайчико-вою ялинкою було чути. Як Зайченя злякалося!!! Аж дихання у нього перехопило. Та раптом він побачив, як Лисиця наздоганяє найменше мишеня, ось-ось схопить!

Мить – і Зайка вистрибнув із-під ялини:

– Гей ти, Рудохвоста, відчепися від ма-лечі!!! І де в нього та сміливість узялася? – тільки Зайчик про це зараз не думав. – Ану, спробуй, дожени мене! І дременував по галявині щодуху. Лисиця облизнулася:

– Як мені поталанило, – пристойний сніданок за стільки днів, – і не роздумуючи, кинулася за Зайченням.

Скільки вона ганялася за ним – невідомо, але дуже швидко Зайчик почав відчувати, як мерзнуть його лапки, і як вони поволі перестають його слухатися. Він вже чув, як важко дихає Лисиця. Мишенята від страху закрили лапками оченята, вони не могли дивитися, як їх найкращого друга впіймають і з'їдять.

– Ось і смерть моя прийшла, – прошепотів Зайчик, ухиляючись який уже раз від Лиски. Та високо-високо підстрибнувши, заплющив очі.

Довкола стало тихо-тихо... Зайка відкрив одне око, потім інше й раптом зрозумів, що лежить він під великим сніговим кучугуром, а Лисиці немає!

Від пухнастого снігу він чхнув і потихеньку визирнув назовні. Лисиця бігала по галявині, клацала зубами від люті:

– Та де ж він подівся? Невже доведеться знову спати голодною? Шукала Руда Зайчика, шукала та дарма — пухнастий сніг добре сховав його.

Зрозуміло Зайченя, що не бачить його Рудохвоста на білому сніжку, та й нюхом не чує, бо дуже добре його завалило. Побігала Лиска, побігала та й геть пішла. Посидів ще Зайчик трішки тихенько та й вистрибнув на галявинку. Сніжок виблискував на сонечку, і Зайчикові здалося, що він навіть не такий холодний, як раніше. Аж тут з'явилися мишенята:

– Пі-пі-пі, – Зайчику-Любчику, якби не ти, переловила б нас усіх руда розбійниця!!! Ти такий сміливий та спритний, ми тебе так любимо й пишаємося тобою!

З того часу наш герой став боятися вже менше й зрозумів одну дуже важливу річ: потрібно лише спробувати бути сміливішим, зробити перший крок, і сміливість почне з'являтися сама собою!

А ти хочеш зробити такий крок назустріч сміливості?

Тоді почни з найпростішого: (тут мож-на запропонувати, наприклад, наступного разу голосніше відповідати на заняттях або розповісти всім дітям віршик, або зігра-ти роль сильного героя у грі-драматизації, залежно від індивідуальних особливостей невпевненого малюка).

Методика «Ігротерапія»

Гра «Закрий!»

Мета: вчити сприймати, порівнювати, виділяти предмети схожі та відмінні за формою.

Матеріал: дві баночки контрастного розміру, маленькі та великі кульки (кришечки).

Хід: Показати дитині дві баночки, вказати, що одна баночка велика, а друга – маленька. Потім продемонструвати маленькі і великі кульки. Великі кульки потрібно зібрати у велику баночку, а маленькі – в маленьку (показ). Після виконання завдання попросити закрити баночки відповідними кришечками.

Гра «Де звучить?»

Мета: розвиток зорової і слухової уваги, навичок орієнтування у просторі.

Матеріал: будь-яка іграшка, яка створює звук.

Хід: Показати іграшку дитині. Поторохтіть іграшкою, щоб дитина звернула на неї увагу, а потім іграшка відводиться в сторону і знову торохтить. Дитина із закритими очима повинна вказати напрям звідки іде звук. Гра повторюється 2-3 рази.

Порівняльна таблиця результатів констатувального та контрольного етапів експериментального дослідження

Учні	Рівень мотивації		Рівень самооцінки		Рівень пізнавальної активності	
	Констатувальний етап	Контрольний етап	Констатувальний етап	Контрольний етап	Констатувальний етап	Контрольний етап
Максим К.	12 б. - низький	16 б. - зовнішня мотивація	занижена	адекватна	високий	високий
Дарина Я.	15 б. - зовнішня мотивація	25 б. - високий	занижена	адекватна	помірний	високий
Марко Ш.	17 б. - зовнішня мотивація	24 б. - середній	занижена	адекватна	низький	помірний
Олександр М.	23 б. - середній	23 б. - середній	адекватна	висока	низький	помірний
Софія Д.	25 б. - високий	27 б. - високий	висока	висока	помірний	високий

Комплекс завдань для корекційно-розвивального навчання дітей молодшого шкільного віку з ООП, який було використано на етапі формувального експерименту

КОРЕКЦІЙНІ ІГРИ, СПРЯМОВАНІ НА СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК

КОТИТЬСЯ – НЕ КОТИТЬСЯ

Мета: закріплювати уявлення дітей про властивості предметів навколишнього світу; опанувати практичними вміннями виявляти властивості цих предметів.

Обладнання: дерев'яний жолобок (дощечка, розташована під нахилом до горизонтальної поверхні), пластмасові (дерев'яні) кульки і кубики одного кольору і розміру знаходяться на підносі.

Хід гри: Педагог ставить жолобок (дощечку) перед дитиною і пропонує погратися. Дорослий сам бере кульку, кладе на верхню частину жолобка і відпускає її. Кулька скочується. Вчитель говорить: «Дивися, котиться! А тепер ти бери», - дорослий пропонує дитині взяти з підноса будь-який предмет, допомагає розташувати його на верхній частині жолобка. При цьому педагог коментує: «котиться» (чи «не котиться»). У випадку утруднення – позиція педагога «за спиною дитини»; виконує дії руками дитини, звертаючи увагу на властивість предмета (чи котиться, чи не котиться). Після того, як усі предмети перевірені, дорослий жестом і словом фіксує виділену властивість: кульки котяться, кубики не котяться.

ОПУСТИ ІГРАШКУ В СВІЙ БУДИНОЧОК

Мета: закріплювати уявлення дітей про властивості предметів навколишнього світу; опанувати практичними вміннями виявляти властивості цих предметів.

Обладнання: дві коробки: одна - з круглим прорізом, друга - з квадратним прорізом, кульки і кубики одного кольору і розміру знаходяться на підносі.

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною обидві коробки, бере кульку, підносить до квадратного прорізу і говорить: «Не проходить, не такий проріз, треба в інший». Потім підносить кульку до круглого прорізу, повільно опускає її і говорить: «Кулька кругла, це її будиночок». Потім дорослий пропонує дитині по черзі опускати предмети в прорізи, щоразу звертаючи її увагу на відповідність форми прорізу і форми предмета. По закінченні гри педагог дістає з кожної коробки опущені предмети й узагальнює виділену властивість: «Тут усі круглі – кульки. А тут – не такі, тут – кубики».

СХОВАЙ ІГРАШКУ

Мета: закріплювати уявлення дітей про властивості предметів навколишнього світу; опановувати практичними вміннями виявляти властивості цих предметів.

Обладнання: дві коробки: одна – круглої форми з відповідною кришкою, що має «ручку», інша – квадратної форми також з «ручкою». Кулька і кубик знаходяться на підносі.

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною дві коробки, опускає в круглий отвір круглу кульку, у квадратну – кубик. Пропонує дитині сховати їх (закрити коробки кришками). При цьому звертає увагу на те, щоб дитина взяла кришку за ручку трьома пальцями. При утрудненнях дорослий показує і коментує спосіб дії: «Круглу коробочку треба закривати такою, круглою кришкою. А цю коробочку – іншою, не такою, не круглою кришкою».

ПОШТОВА СКРИНЬКА

Мета: розвивати зорову орієнтацію на форму предметів; формувати практичні вміння орієнтації (методом проб).

Обладнання: коробки з двома прорізами (квадратної і круглої), кульки, кубики одного кольору і розміру знаходяться на столі.

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною коробку з прорізами, звертає увагу на форму прорізів і пропонує опустити в неї предмети зі столу. При цьому спочатку дорослий разом з дитиною опускає різні форми в різні прорізи, користуючись методом проб, і коментує дії. А потім пропонує дитині самостійно опускати кубики і кульки.

ЗБЕРИ ПРАМІДКУ

Мета: розвивати зорову орієнтацію дитини на форму предметів.

Обладнання: дві підставки з вертикально розташованими стрижнями, набір кульок і кубиків одного розміру і кольору з наскрізними отворами.

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною підставки, піднос з кульками і кубиками і пропонує дитині зібрати пірамідки з кубиків і з кульок. Педагог звертає увагу дитини: «Ось тут усі такі – круглі. Це кульки. А тут, вказуючи на іншу підставку, не такі. Це кубики».

ПІЙМАЙ КУЛЬКИ

Мета: викликати інтерес у дітей до дій із предметами навколишнього світу; розвивати зорову орієнтацію на форму предметів.

Обладнання: таз із водою, кульки і кубики одного кольору і розміру знаходяться на підносі, порожній маленький тазик.

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною таз із водою, разом з дитиною опускає в нього кульки і кубики. Пропонує виловити сачком тільки кульки: «Піймай тільки такі (показує кульку), піймай кульку». Після того, як дитина дістане кульку, вона кладе її в порожній маленький тазик. По закінченню гри педагог узагальнює дії: «Тут усі такі. Це кульки. У воді залишилися не такі. Це кубики».

ПОБУДУЙ ВЕЖУ

Мета: розвивати зорову орієнтацію на форму предметів; формувати практичні вміння орієнтації (метод проб); викликати інтерес у дітей до властивостей предметів навколишнього світу.

Обладнання: кульки і кубики одного кольору і розміру знаходяться на столі.

Хід гри: Педагог пропонує дитині побудувати вежу, звертає увагу на предмети, що знаходяться на столі: «Бери всі такі (показує кубик) кубики і будуй вежу». При утрудненнях педагог діє разом з дитиною. По закінченню гри педагог узагальнює: «Вежу побудували з кубиків. Тут залишилися тільки кульки».

ПРОКОТИ КУЛЬКУ ЧЕРЕЗ ВОРОТА

Мета: закріплювати у дітей практичні та ігрові дії з предметами відповідно до їхніх властивостей.

Обладнання: кулька і кубик одного розміру й одного кольору, ворота.

Хід гри: Педагог і дитина сидять навпроти один одного. Перед ними лежать кулька і кубик. Педагог пропонує дитині котити кульку до нього через ворота. У випадках утруднення педагог переходить до спільних дій з дитиною, після чого дитині пропонується виконати завдання самостійно.

ЧАРІВНИЙ МІШЕЧОК

Мета: викликати в дітей інтерес до дій із предметами навколишнього світу та практичним способом виявляти властивості цих предметів.

Обладнання: мішечок, дві кульки і два кубики одного розміру й одного кольору.

Хід гри:

Варіант 1: Педагог показує мішечок і на очах у дитини кладе в нього кульку та кубик. Потім показує другий кубик, пропонує дитині доторкнутися до нього, розглянути. Педагог пропонує дістати з мішечка такий же предмет,

порівнюючи й узагальнюючи виконану дію: «Ти дістав такий же, кубик». Завдання повторюється з кулькою.

Варіант 2: Педагог показує мішечок і на очах у дитини кладе в нього кульку і кубик. Дитина тримає руки за спиною, педагог кладе їй в руки інший кубик, просить обмацати і запам'ятати, що в руках. Потім пропонує дістати з мішечка такий же предмет, порівнюючи й узагальнюючи виконану дію: «Ти дістав такий же, кубик». Завдання повторюється з кулькою.

РОЗКЛАДИ ПРЕДМЕТИ

Мета: розвивати зорову орієнтацію на форму предметів.

Обладнання: дві порожні коробки, коробки з кульками і кубиками одного кольору і розміру.

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною порожні коробки і просить розкласти: в одну – кульки (показує кульку), в іншу - кубики (показує кубик). При утрудненні педагог співвідносить кульку з кулькою, кубик з кубиком, кульку з кубиком, фіксуючи «такий – не такий». По закінченню гри педагог узагальнює: «Тут – всі кульки, а тут – всі кубики».

КИНЬ КУЛЬКУ

Мета: викликати в дітей інтерес до дій із предметами навколишнього світу, оволодівати практичними діями з ними.

Обладнання: басейн (таз з водою), пластмасові кульки одного кольору і двох розмірів.

Хід гри: Педагог показує дитині велику кульку і просить дати таку ж (вибір із двох кульок), оцінюючи результат дій дитини способом порівняння: «Ти взяв таку, як у мене, ти взяв велику кульку». Після цього педагог кидає її в басейн і говорить: «Кинь свою, таку ж кульку». По закінченню гри узагальнює: «У басейні всі такі, великі кульки».

СХОВАЙ КУЛЬКУ В ДОЛОНЬКУ

Мета: викликати в дітей інтерес до дій з предметами навколишнього світу, оволодівати практичними діями з ними.

Обладнання: кульки одного кольору і двох розмірів.

Хід гри: Педагог бере велику кульку, показує дитині і говорить: «Сховати в долоньку не вдається, вона велика, її видно. Треба взяти іншу, таку (показує маленьку). А цю можна сховати. Знайди таку ж, сховай її в долоньку. Яка там в тебе кулька?» По закінченню гри педагог узагальнює: «Таку, маленьку, кульку можна сховати в долоньці, велику – не сховаєш».

СХОВАЙ М'ЯЧИК У КОРОБОЧКУ

Мета: викликати інтерес до дій із предметами навколишнього світу, оволодівати практичними вміннями виявляти властивості цих предметів.

Обладнання: два м'ячики одного кольору і різного розміру, дві коробочки з кришками однакової форми, кольору, але різного розміру.

Хід гри: Педагог дає дитині один із м'ячиків і пропонує сховати в коробочку (закрити її певною кришкою). У випадках утруднення педагог бере великий м'ячик, практично показує, що великий м'ячик у маленьку коробочку не входить, фіксуючи результат дій: «Бачиш, м'ячик великий, а коробочка маленька, тому він сюди не підходить. Давай сховаємо його у велику коробочку».

ПОШТОВА СКРИНЬКА

Мета: розвивати зорову орієнтацію на величину предметів; формувати практичні вміння орієнтації (методом проб).

Обладнання: коробка з двома прорізами квадратної і круглої форми; кульки, кубики одного кольору і розміру знаходяться на столі.

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною коробку з прорізами, звертає увагу на розмір прорізів і пропонує опустити в неї предмети зі столу. При цьому спочатку педагог разом з дитиною опускає різні по величині кульки в

різні прорізи, користуючись методом проб, і коментує дії. А потім пропонує дитині самотійно опускати кубики і кульки.

РОЗКЛАДИ КУЛЬКИ В КОШИКИ

Мета: розвивати зорову орієнтацію на величину предметів; формувати практичні вміння орієнтації (метод проб).

Обладнання: два великих і два маленьких кошики - вкладки одного кольору; дві великі і дві маленькі кульки.

Хід гри: Педагог розставляє перед дитиною кошики і пропонує розкласти в них кульки. При утрудненні педагог показує та коментує: «Велику кульку кладемо у великий кошик, а маленьку кульку – у маленький кошик». Педагог надає можливість дитині самій розкласти кульки в відповідні кошики. Після практичних дій педагог узагальнює: «Правильно ти розклав: у маленький кошик - маленькі кульки, а у великий - великі кульки».

ВСТАВ ЯБЛУЧКА

Мета: розвивати зорову орієнтацію на величину предметів; формувати практичні вміння орієнтації; вчити користуватися методом проб.

Обладнання: дерев'яна дошка з трьома прорізами, у прорізах знаходяться яблучка.

Хід гри: Педагог показує дитині дошку, звертає її увагу на яблучка і пропонує дістати їх. Після цього педагог звертає увагу дитини на те, що на дошці залишилися прорізи (дірочки). Пропонує їй вставити яблучка у відповідні прорізи. При утрудненнях виконуються спільні дії. Педагог показує дитині, як користуватися методом проб: «Сюди не підходить, яблучко – велике, а проріз – маленький, треба шукати великий проріз. Сюди вставили яблучко, дірочка і яблучко великі».

МОТРІЙКА

Мета: розвивати зорову орієнтацію у дітей на величину предметів; вчити користуватися методом проб.

Обладнання: трьохмісна мотрійка.

Хід гри: Педагог показує дитині, як «йде» до неї мотрійка: «Дивися, ось іде до тебе лялька. Відкрий її, подивися, що там всередині» При утрудненнях педагог допомагає дитині відкрити мотрійку та говорить: «Там є ще маленька, візьми її. Покажи, як вона йде. Захочай маленьку мотрійку у велику». Якщо дитина не виконує цю дію, педагог сам повільно складає мотрійку. Потім дитині пропонується виконати завдання самостійно. Наприкінці гри педагог узагальнює спосіб дії: «Меншу мотрійку можна сховати у більшу мотрійку».

ПІРАМІДКИ

Мета: розвивати зорове орієнтування на величину предметів; формувати практичні способи орієнтування; вчити користуватися методом накладання.

Обладнання: дві пірамідки: одна з маленькими кільцями, інша – з великими, всі кільця на обох пірамідках одного кольору.

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною дві пірамідки і пропонує зняти кільця з пірамідок. При цьому педагог показує дитині, що кільця крутяться. Потім вчитель бере стрижень великої пірамідки і говорить: «Сюди потрібно нанизати всі ось такі, великі кільця». Допомагає дитині. При утрудненнях виконуються спільні дії дорослого з дитиною, застосовується прийом накладання: маленьке кілечко накладається на велике кільце: «Бачиш, різні кілечка, треба знайти таке ж, велике кілечко». Потім педагог пропонує нанизати маленькі кілечка на відповідний стрижень. Наприкінці гри він звертає увагу дитини на дві пірамідки: «Тут – всі великі, а тут – маленькі кілечка».

ПОБУДУЙ ВЕЖІ

Мета: розвивати зорову орієнтацію на величину предметів; формувати практичні вміння орієнтуватися в навколишньому світі; вчити користуватися методом проб.

Обладнання: набір кубиків одного кольору, але двох розмірів.

Хід гри: Педагог кладе перед дитиною набір кубиків і пропонує побудувати вежі: «Будемо будувати вежі. Спочатку з великих кубиків». Педагог бере один великий кубик і ставить його перед дитиною: «Бери всі такі і став на цей кубик». Після того, як дитина побудує вежу з великих кубиків, усі кубики знову кладуться перед дитиною: «Тепер будемо будувати вежу з маленьких кубиків». Наприкінці гри педагог звертає увагу дитини на те, що з великих кубиків виходить велика вежа, а з маленьких – маленька.

КИНЬ М'ЯЧ У КОШИК

Мета: розвивати зорову орієнтацію на величину предметів; вчити виділяти по слову – великий, маленький.

Обладнання: м'ячі одного кольору, але двох розмірів, кошик.

Хід гри: Педагог ставить недалеко від дитини кошик і набір м'ячів, пропонує їй кидати м'ячі в кошик: «Бери такий, як у мене, великий, кидай! Тепер знову бери великий, кидай». Педагог узагальнює: «У кошику тільки великі м'ячі, а залишилися – маленькі». Потім дитині пропонують вибирати і кидати в кошик тільки маленькі м'ячі.

ПОСАДИ МЕТЕЛИКА

Мета: розвивати зорове орієнтування дитини на колір предметів методом порівняння (такий - не такий).

Обладнання: два картонних круги ("галявинки"), дві квітки - жовтого і червоного кольору, метелик одного кольору (жовтого чи червоного) і однакового розміру.

Хід гри: Педагог кладе перед дитиною "галявинки" і говорить: «Метелик любить свою галявинку, це – його будиночок». Він бере жовтого метелика, прикладає його до червоного круга і говорить: «Це не такий колір, не його будиночок. Ось його будиночок (прикладася до жовтого круга). Тепер ти посади всіх метеликів на свою галявинку». Після того, як завдання буде виконане, педагог узагальнює: «Галявинка жовтого кольору і всі метелики теж жовтого кольору».

ЗАКРИЙ ВІКОНЦЕ

Мета: розвивати зорове орієнтування на колір предметів методом порівняння (такий - не такий).

Обладнання: два картонних будиночки різного кольору з вирізаними віконцями, у середині яких зображені зайчики (пташки і т.д.), віконця однакової форми і величини.

Хід гри: Педагог кладе перед дитиною будиночки, привертаючи її увагу до зайчиків, і пропонує сховати їх від лисиці: «Сховай зайчиків, щоб лисиця їх не побачила, не налякала». Якщо дитина виконує завдання без обліку орієнтування на колір, педагог звертає її увагу, що віконце не такого кольору як будиночок. «Лисиця може здогадатися, що там зайчик. Знайди віконце такого ж кольору, як будиночок». Наприкінці гри педагог фіксує результат: «Червоне віконце – для червоного будиночка, жовте віконце – для жовтого будиночка».

ПЕРЕВЕЗИ КУБИКИ

Мета: розвивати зорове орієнтування на колір предметів методом порівняння (такий - не такий).

Обладнання: дві машини – жовта і червона, кубики відповідного кольору й однакового розміру.

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною машини і говорить, що в них треба покласти кубики і перевезти їх на будівництво. «У червону машину

треба класти червоні кубики». Наприкінці гри педагог узагальнює: «Червона машина везе червоні кубики, а жовта машина – жовті кубики».

ДОРІЖКИ ДЛЯ НЕВАЛЯЙОК

Мета: розвивати зорову орієнтацію на колір предметів методом порівняння (такий – не такий).

Обладнання: мозаїка двох кольорів (жовтого і червоного), дві неваляйки (жовта і червона).

Хід гри: Педагог просить дитину викласти доріжку для жовтої неваляйки, а потім – для червоної, користуючись методом порівняння. Потім доріжки обігруються: жовта неваляйка йде по жовтій доріжці, червона – по червоній доріжці.

КОЛЬОРОВІ ГІРКИ

Мета: розвивати у дітей зорову орієнтацію на колір предметів методом порівняння (такий – не такий).

Обладнання: 2 дерев'яні кольорові гірки з нанизаними кольоровими кульками двох кольорів (жовтого і червоного).

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною гірки і пропонує зняти з них усі кульки. Потім просить дитину нанизати кульки на стрижні (пропонується нанизувати кульки на один стрижень одного кольору, а на інший стрижень - іншого кольору). Наприкінці гри учень називає колір кульок на кожному стрижні.

ПОБУДУЙ БУДИНОЧКИ

Мета: розвивати зорове орієнтування на колір предметів методом порівняння (такий – не такий).

Обладнання: два кубики різного кольору, дві призми відповідного кольору.

Хід гри: Педагог будує будиночки, потім говорить дитині: «Дивися, які вийшли будиночки. Раптом налетів вітер (педагог дмухає на будиночки і забирає дах). Допоможи, побудуй такі ж будиночки». При утрудненнях педагог показує, як можна використовувати метод порівняння при будівлі будиночків. Гра закінчується словами дорослого: «У цього будиночка такий же дах, як будиночок (називає колір), а в цього будиночка інший дах, не такий (називає колір)».

НАГОДУЙ ЛЯЛЬКУ

Мета: розвивати зорову орієнтацію на колір предметів (вибір із двох).

Обладнання: дві ляльки, одягнені в різні за кольором плаття; набір посуду (блюдця, чашки, ложки) відповідних кольорів.

Хід гри: Педагог звертає увагу дітей на ляльок, що прийшли до них у гості. «Ляльки хочуть, щоб ви почастували їх чаєм. Кожна лялька хоче пити зі своєї чашки. Роздайте лялькам їхні чашки». Те ж саме педагог просить зробити з блюдцями і ложками. При утрудненнях педагог використовує метод порівняння (така – не така).

ПІДБЕРИ СТІЧЕЧКУ

Мета: розвивати зорове орієнтування на колір предметів методом порівняння (такий – не такий).

Обладнання: дві повітряні кульки різного кольору, дві стрічечки відповідного кольору.

Хід гри: Педагог надуває одну з кульок і просить дитину дати стрічечку такого ж кольору, як кулька. Якщо учень дає певну стрічечку, педагог її зав'язує і говорить: «Правильно, ти дав таку ж стрічечку, як кулька (при цьому називає колір)». У протилежному випадку педагог прикладає стрічечку до кульки і говорить: «Стрічечка не такого кольору, як кулька, дай іншу».

ДОМАЛЮЙ НИТОЧКУ

Мета: розвивати зорове орієнтування на колір предметів методом порівняння (такий – не такий).

Обладнання: намальовані на аркуші паперу кружечки двох кольорів; фломастери відповідного кольору.

Хід гри: Педагог показує кружечки і говорить: «Ось кульки, вони можуть полетіти, їх треба прив'язати. Допоможи, намалюй ниточки до кульок. Кульки різного кольору, кожній кульці потрібно намалювати свою ниточку, візьми відповідний по кольору фломастер. Будь уважним, візьми такий же фломастер, як ця кулька» і т.д.

ЗБЕРИ ШИШКИ

Мета: розвивати орієнтацію на кількісну ознаку предметів (багато – мало).

Обладнання: два кошики, шишки.

Хід гри: Педагог звертає увагу дитини на розкидані на підлозі шишки і просить допомогти зібрати їх. У дорослого та в дитини кошики. Вчитель кладе до себе 2-3 шишки, даючи можливість дитині зібрати інші. Наприкінці гри педагог хвалить дитину: «Молодець, ти зібрав ба-га-а-то шишок (супроводжує жестом), а в мене, подивися, скільки? Ма-а-а-ло».

ПОБУДУЙ ДОРІЖКУ ІЗ ЦЕГЛИНОК

Мета: розвивати зорову орієнтацію на колір предметів методом порівняння (такий – не такий).

Обладнання: цеглинки двох кольорів, два іграшкових ведмедики.

Хід гри: Педагог показує дитині ведмедиків і пропонує побудувати для кожного свою доріжку, звертаючи при цьому увагу на колір цеглинок: «Для цього ведмедика треба побудувати таку доріжку (показує цеглинку і називає колір), а для цього ведмедика – доріжку іншого кольору, таку, як ця

цеглинка». По закінченню роботи доріжки обігруються і дитина називає їхні кольори.

ЗАПОВНИ ГЛЕЧИК

Мета: розвивати орієнтацію на кількісну ознаку предметів (багато – мало).

Обладнання: два порожніх прозорих глечики, квасоля в мішечку, кружка.

Хід гри: Педагог показує дитині, як набирати кухлем квасолю і пересипати її в глечик. Коли дитина заповнить перший глечик, учитель говорить: «Тут багато квасолі». Решту квасолі пропонує дитині насипати в інший глечик. Педагог звертає увагу на те, що в другому глечикі мало. Пропонує учневі порівняти, де квасолі багато, а де – мало.

ПОСАДИ ЯЛИНКИ

Мета: розвивати орієнтацію на кількісну ознаку предметів (багато – мало).

Обладнання: дві дерев'яні підставки, на яких закріплені стрижні з ялинками, 2 підноси.

Хід гри: Педагог ставить перед дитиною підставку і пропонує зняти ялинки зі стрижнів, звертаючи увагу дитини на те, що ялинки треба класти на піднос. Педагог бере собі 2-3 ялинки, а інші кладе дитині. Далі дитині пропонується нанизати ялинки на стрижні. Педагог запитує: «Скільки в тебе ялинок?» – «Багато». «Подивися, а в мене скільки?» – «Мало».

НАБЕРИ ВОДИ

Мета: розвивати орієнтування на кількісну ознаку предметів (багато – мало).

Обладнання: вода, два відерця однакової величини, тазик, кружка.

Хід гри: Педагог пропонує дитині наповнити відерце водою за допомогою кухля. Потім воду з відерця вилити в тазик. Перше відерце учень наливає повне, а воду, що залишилася, виливає в інше відерце (води повинно бути набагато менше, ніж у першому). Дитина несе до тазика повне відерце, а педагог узагальнює: «У тебе важке відерце, тут ба-га-а-то води. А тепер візьми інше відерце, подивися, скільки там води. Ось тут мало. Виливай воду в тазик. У ньому багато води». Завдання по потребі можна повторити кілька разів.

ПОСАДИ КВІТИ

Мета: вчити утворювати множину з окремих предметів.

Обладнання: килимок із прикріпленими в різних місцях «липучками»

Хід гри: Педагог звертає увагу дитини на килимок, говорить, що це - галявинка, на яку треба посадити квіти. Він дає дитині квітку і просить «посадити» її на галявинку, вказуючи жестом на місце прикріплення. Далі продовжує: « Ось ще квіточка, посади. Ще квіточка» і т.д. Наприкінці узагальнюється результат: « Як багато квітів!».

ВІЗЬМИ ПОВІТРЯНУ КУЛЬКУ

Мета: вчити виділяти окремі предмети з групи предметів.

Обладнання: п'ять надутих повітряних кульок зі стрічечками.

Хід гри: Педагог показує дитині багато повітряних кульок, показує, як з ними можна гратися (підкидати, ловити, махати і т.д.). Потім педагог просить дитину взяти одну кульку і погратися з нею, звертає увагу: «Ти взяв одну кульку, і я взяла одну кульку».

ПОПАДИ В КОШИК

Мета: розвивати орієнтацію на кількісну ознаку предметів; знаходити один і багато предметів у навколишньому середовищі.

Обладнання: кошик, м'ячі на двох підносах (на одному – один м'яч, на іншому – п'ять).

Хід гри: Педагог показує дитині піднос з м'ячами, звертає увагу на кількість м'ячів: «Тут – один м'ячик, а тут – багато. Неси піднос, на якому лежить один м'яч. Кидай його в кошик. Ти кинув один м'яч. У кошику один м'яч. А тепер принеси піднос, на якому лежить багато м'ячів. Кидай. Ти кинув багато разів, багато м'ячів у кошику тепер. Візьми один м'яч і пограйся ним».

ПОБУДУЄМО ГАРАЖ

Мета: розвивати орієнтацію на кількісну ознаку предметів; знаходити один, мало і багато предметів у навколишньому середовищі.

Обладнання: кубики, машина.

Хід гри: Педагог показує машину, кубики і говорить, що потрібно побудувати гараж. Для цього необхідно перевезти машиною кубики. Педагог просить дитину покласти в машину тільки один кубик і привезти до дорослого. Звертає увагу, що з одного кубика гараж не виходить, треба ще привезти кубики. Потім просить дитину: «Привези ще один кубик». Після чого звертає увагу на те, що кубиків мало, гараж не виходить: «Привези багато кубиків, щоб побудувати гараж». Педагог будує гараж, звертаючи увагу дитини, що кубиків багато: «Гараж збудовано!». Наприкінці гри пропонується дитині погратися машиною.

ДЗВЕНИ, ДЗВІНОЧКУ!

Мета: розвивати орієнтацію у дітей на звуки навколишнього середовища (музичні).

Обладнання: два дзвіночки (у дорослого і в дитини), дві коробочки.

Хід гри: Педагог показує коробочку: «Тут нічого немає, порожньо. А тут? (вказує на іншу коробочку). Тут щось лежить. Що це? Давай візьмемо. Так, це – дзвіночки. Давай подзвонимо». Педагог показує спосіб дії, просить

учня взяти собі дзвіночок і, наслідуючи діям дорослого, подзвонити. Періодично педагог кладе дзвіночок на долоньку, фіксує дію: «Так не дзвенить». Далі дитині пропонується поперемінно викликати звук дзвіночка (дзвенить – не дзвенить).

ЗАВЕДИ ДЗИГУ

Мета: розвивати орієнтування дитини на звуки навколишнього середовища (музичні).

Обладнання: дві дзиги (одна дзвенить при обертанні, інша – ні).

Хід гри: Педагог показує дитині дзигу і спосіб гри з нею, при цьому фіксує: «Чути звуки, дзига дзвенить». Потім заводить іншу: «А ця крутиться, не дзвенить. Немає музики». Далі пропонує дитині пограти самостійно. Узагальнює результати дій. (дзвенить – не дзвенить).

ВИРОБЛЕННЯ НАВИЧОК ПРАКТИЧНОГО ЖИТТЯ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ ІГОР ТА ВПРАВ

ПЕРЕМІШАЙ ЛОЖКОЮ

Мета: розвивати дрібну моторику, охайність; навчати трудовим навичкам; знайомити з оточуючим світом.

Обладнання: прозора посудина (стакан, широка банка); столова або чайна ложка; харчові барвники; сіль, цукор.

Хід гри: Вчитель пропонує учневі розмішати в воді речовину, яка зафарбовує її. При цьому слідкує, щоб учень правильно тримав ложку, рухи були не швидкими. Щоб дитина добре засвоїла всі дії, цю гру можна поєднувати з пересипанням. Насипати в цукорницю чайною ложкою цукор або насипати крупу в чашку.

ВИШИВАННЯ НА КАРТОНІ

Мета: розвивати дрібну моторику, координацію; поліпшувати рухи пальців рук; сконцентрувати увагу; готувати руку до письма.

Обладнання: голка з великим вушком, товста шерстяна нитка (бажано кольорова), аркуші картону з намальованими на них лініями, предметні картинки, клей, шило. На картоні проведені лінії, на яких крапками відмічені місця, де проходитиме голка з ниткою. Гру можна урізноманітнити. Вирізати й наклеїти на картон цікаві картинки (машини, фрукти, тварини). Зробити шилом дірочки вздовж сторін картинки з інтервалом 1–1,5 см.

Хід гри: Учень вибирає картинку з малюнком, бере голку. Вставляє нитку у вушко голки. Кінці нитки можна з'єднати й зав'язати у вузлик. Потім дитина робить стібки на картонному малюнку по дірочках, які зроблені на лінії.

ЧИСТИМО ЧЕРЕВИКИ

Мета: розвивати увагу; навчати побутовим навичкам.

Обладнання: щітка для змивання бруду, ганчірочка для взуття, два черевики.

Хід гри: Всі речі потрібно скласти в корзинку і поставити її у коридорі недалеко від вхідних дверей. Разом з дитиною приготуватись до чищення. Показати дитині, як правильно змести бруд із взуття, а потім протерти його ганчіркою. Зараз в продажі є різні губки з блиском для чищення взуття. Можна показати дитині, як користуватись такою губкою. Вправа вважається завершеною, коли всі предмети, які необхідні були для гри, прибрані, а руки вимиті.

МАЛЕНЬКИЙ ПОМІЧНИК

Мета: розвивати увагу; навчати побутовим навичкам.

Обладнання: засіб для миття посуду (краще взяти дитяче мило, воно не зашкодить ніжній шкірі дитини); губка, посуд (невелика каструля, чайник або ложка).

Хід гри: Діти дуже люблять допомагати дорослим. Вчитель пропонує дитині допомогти прибрати посуд у їдальні після обіду. Цей процес складний і відповідальний. Потрібно повільно показати дитині, як потрібно мити тарілку або чашку, щоб вона побачила хід дій, чітко усвідомивши окремі дії. Потім запропонувати дитині повторити вправу з іншим предметом. Через деякий час вчитель відходить від дитини, але безперервно підтримує з нею зв'язок. Потрібно коментувати її дії, підбадьорювати, хвалити, радіти, що є такий чудовий помічник. Коли гра-заняття закінчиться, потрібно показати дитині, як все прибрати. Тільки після прибирання посуду справа вважається завершеною.

ВОДА НАБИРАЄ ФОРМУ

Мета: розширювати кругозір дитини; розвивати дрібну моторику руки; виховувати охайність.

Обладнання: гумова рукавичка, глечик з водою, серветка, надувна кулька.

Хід гри: Учень обережно наповнює гумову рукавичку водою з глечика. Він спостерігає, як вода заповнює рукавичку. Потім виливає воду назад у глечик. Далі продовжує наповнювати інші предмети. Вчитель звертає увагу дитини на те, що вода набуває форми предмета. В кінці гри учень старанно витирає стіл.

РІЖЕМО НОЖИЦЯМИ

Мета: розвивати координацію рухів руки; тренувати м'язи кисті руки; вчити концентрувати увагу; готувати руку до письма; вчити впевнено тримати ножиці і різати точно по визначених лініях.

Обладнання: ножиці з тупими кінцями, декілька аркушів кольорового паперу. На деяких аркушах повинні бути позначки ліній, по яких потрібно різати.

Хід гри: Показати дитині, як потрібно тримати ножиці. У ході гри можна використовувати іграшки дитини. Наприклад, нехай учень відріже смужку паперу (дорога для автомобіля, стрічка для ляльки, стежинка для зайчика тощо). Коли дитина засвоїть перші навички роботи з ножицями, можна запропонувати їй нарізати смужки по позначених лініях, а потім вирізати візерунки.

ГУДЗИК ЗА ГУДЗИКОМ

Мета: розвивати дрібну моторику пальців; тренувати уміння маніпулювати з різними видами застібок.

Обладнання: ремінці, гудзики різних розмірів та петлі до них, шнурки, кнопки, гачки, одяг з різноманітними видами застібок.

Хід гри: Намалювати на картоні контури парних фігур. Це можуть бути зайчик і морква, їжачок і грибочок. Вирізати їх. Покласти шаблони на цупку тканину, обвести та вирізати фігури з неї. Очі, ротик і ніс можна намалювати фломастером або вишити, або приклеїти. На фігуру їжачка або зайчика пришити великі і маленькі гудзики, застібки-липучки. Окремо вирізати з тканини яблучко, листочок, грибочок, морквинку. В одних деталях зробити прорізну петлю, яка відповідає розмірам гудзиків на першій фігурі. З такими фігурами можна фантазувати. Наприклад, «Нагодуй зайчика морквиною», «Допоможи їжачкові принести додому яблучко» і т.д. Кожну дію потрібно виконувати поступово і старанно, щоб дитина все це могла роздивитись і запам'ятати.

ТОНЕ – НЕ ТОНЕ

Мета: розширювати й збагачувати знання учнів про роль оточуючих предметів; вчити самостійно робити певні висновки.

Обладнання: прозора миска з водою, чашка з різними дрібними предметами: камінець, намистинка, паличка, пір'їна, пластмаса.

Хід гри: Перед початком гри потрібно поміркувати з учнем, що потоне, а що ні. Дитина по черзі опускає у миску з водою один за одним всі предмети. Вона спостерігає – тоне предмет чи ні. Перевірені предмети можна розкласти на дві купки за принципом «тоне» або «не тоне».

ЖИВІ КВІТИ

Мета: розвивати спритність, охайність, окомір; навчати побутовим навичкам.

Обладнання: живі квіти, маленьке відерце, лопатка для сміття, різні квіткові вази та банки, ножиці, поливальниця, ганчірка. Хід гри Вчитель наливає воду з поливальниці у будь-яку вазу. Дитина повинна помітити, скільки води вчитель налив. Потім дитина сама повинна налити воду у вазу. Якщо вода випадково переллється через край, потрібно її витерти ганчіркою. Слід навчити дитину обрізати ножицями листочки на стеблах і відрізати частину стебла. Після цього поставити квітку у вазу. Потрібно дати дитині можливість повторити всі дії самостійно, взявши іншу вазу. Не слід заважати дитині, якщо навіть дуже коротко відріже стебло. Нехай вона переконається в цьому самостійно. Так у дитини розвивається окомір. Завершивши вправу-гру, слід разом прибрати робоче місце.

МАЛЕНЬКИЙ ПОМІЧНИК

Мета: розвивати спритність, охайність; навчати побутовим навичкам.

Обладнання: щітка або ганчірка, спеціальна лопатка.

Хід гри: Показати дитині, як тримати щітку (ганчірку) правою рукою (або лівою, якщо дитина лівша), як змитати нею зі столу, як підставляти лопатку, щоб сміття не падало на підлогу. Дитині допоможе засвоїти гру яскравий або темний кант по краю лопатки. Його можна намалювати звичайним маркером. Показати дитині, що лопатку потрібно підставити під

кришку стола так, щоб канта не було видно, тоді на підлогу нічого не розсиплеться. Засвоївши цю навичку, дитина зможе кожного дня допомагати дорослому прибирати зі столу. Вона радітиме від того, що у неї, як і в дорослого, є свої обов'язки.

МАЛЕНЬКИЙ КУХАР

Мета: розвивати моторику, окомір, побутові навички.

Обладнання: 2-4 шматочки хліба або батона, 4-5 шматочків сиру, 2-4 кружечки ковбаси.

Хід гри: Завчасно приготувати всі необхідні продукти. Покласти їх на тарілку. Посадити дитину за стіл і поставити перед нею цю тарілку. Розглянути разом з учителем продукти, з яких будуть готуватися бутерброди. Звернути увагу на те, що шматочки хліба, ковбаси та сиру різні за формою і розміром. Якщо дорослий вважає за потрібне, нехай довірить дитині намастити хліб маслом, показавши спочатку, як це потрібно робити, на іншому шматочку хліба. Запропонувати дитині зробити бутерброди. Добре, якщо дитина зможе вголос коментувати свої дії. Обов'язково нехай пригостить однокласників власноруч приготовленими бутербродами.

КОРЕКЦІЙНО - РОЗВИВАЛЬНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ

ГЕОМЕТРИЧНІ ТІЛА

Мета: звернути увагу на геометричні тіла і їх характерні особливості.

Обладнання: кошик, хустина, 9 синіх геометричних тіл: куля, яйце, циліндр, піраміда, конус, паралелепіпед, куб, трьохгранна призма; ящик з дощечками у вигляді перелічених геометричних тіл: 3 квадрати, 2 круги, 2 прямокутники, 1 рівносторонній трикутник, 1 рівнобедрений трикутник.

Хід гри: Вчитель вибирає різні тіла, наприклад, кулю, конус, куб. Він тримає їх у руках і намагається показати різницю між ними, крутячи і перевертаючи їх. Потрібно звернути увагу на викривлені та плоскі поверхні. Контроль над помилками здійснюється в процесі роботи з матеріалом. Наступні вправи: - тіла лежать у відкритому кошику. Учень опускає в нього руку, намацує будь-яке тіло, визначає, котиться це тіло чи перевертається; - учень закриває очі. Учитель дає йому будь-яке тіло, дитина обмацує його і повертає вчителю, який кладе його поміж інших тіл. Учень відкриває очі і повинен вже без обмацування впізнати це тіло; - учень створює групи тіл, які тільки котяться, які можуть стояти, які можуть котитися і стояти. В процесі гри формується уявлення про множини.

Застосування: 1. Учень шукає предмети зі свого середовища, які котяться або перекидаються, і упорядковує їх у відповідності з цими якостями. 2. На двох килимках щоразу лежить по одному геометричному тілу. Учень шукає предмет за схожістю. Наприклад, на кулю схожий м'яч, на куб – ящик. Варіанти гри Для застосування дощечок, які мають форму геометричних фігур, вчитель бере їх із ящика та кладе на стіл. Потім вибирає будь-яке геометричне тіло, порівнює його нижню основу з дощечками та підбирає відповідну йому дощечку. У такому порядку поводить з іншими геометричними тілами. Три дощечки залишаються зайвими, тому що одне геометричне тіло може мати різну основу. Їх потім потрібно додатково розмістити біля відповідних тіл. Контроль над помилками. Дощечки, які повторюють форму основи тіл та відповідні тіла, повинні співпадати. Наступні вправи: - поставити на одну основу всі тіла, які їй відповідають; - знайти декілька тіл з прямокутною основою або боковою гранню; - знайти тіло з прямокутною або боковою гранями; - побудувати ряд з усіх тіл так, щоб два тіла, які стоять поруч, мали що-небудь спільне; - тіла роздають учням. Один учень промовляє їх назви. Інший приносить ще тіла, назви яких відомі дитині. Кладе їх у кошик і накриває хустинкою. Дитина обмацує тіло, називає і дістає його з кошика. - назвати тіло й знайти його в кошику.

ЧИСЛОВІ ШТАНГИ З ТАБЛИЧКАМИ ЧИСЕЛ

Мета: познайомити з кількісною лічбою від 1 до 10; показати взаємозв'язок кількості й символів; ознайомити з метричною системою.

Обладнання: 10 штанг за розміром від 10см до 1м. Вони поділені на червоні й сині відрізки довжиною по 10 см. Найкоротша штанга червоного кольору . Таблички з написаними на них числами від 1 до 10.

Хід гри: Всі штанги лежать довільно. Учень розкладає їх від найкоротшої до найдовшої. Учитель бере перші три штанги й відокремлює їх від інших. Кладе найкоротшу штангу перед дитиною, торкається її й говорить: «Один». Потім кладе другу штангу, торкається по черзі обох її відрізків і рахує: «Один, два. Два!» Так само діє з третьою штангою. Кожен раз починає рахунок з першої і торкається потім послідовно наступних відрізків штанги, щоб учень запам'ятав ряд послідовних чисел. Потрібно рахувати відрізки, а не штанги. Вчитель перекладає штанги і говорить : «Дай мені штангу 2», «Покажи мені штангу 3». Кожен раз він просить дитину порахувати. Потім педагог бере одну з трьох штанг, пропонує дитині порахувати її відрізки й назвати, яка це штанга. Коли вправа буде виконана, вчитель просить дитину відтворити порушений порядок штанг. Дуже важливо, щоб по закінченню вправи учень знову побачив матеріал як одне ціле. Контроль над помилками здійснюється вчителем. Подальші вправи: - вибрати одну штангу і порахувати її відрізки. Повторна перевірка повинна проводитися не тільки шляхом порівняння довжин, а й з допомогою чисел: «Дай мені, будь ласка, попередню, наступну штангу»; - перелічити тільки червоні або сині відрізки штанги; - назвати числа від найбільшого до найменшого; - доповнити штанги до 10 . Підготовка до додавання: -.після введення цифр із шорсткого паперу доцільно використовувати числові таблички; -.штанги лежать у певному порядку – від найкоротшої до найдовшої. Учень упорядковує числові таблички, розташовуючи їх біля відповідних штанг; - таблички лежать впорядковано, штанги – довільно. Учень підбирає до кожної штанги відповідну табличку; - учень розкладає

штанги довільно. Потім бере будь- яку табличку й шукає відповідну штангу; - учитель роздає штанги дітям. Вони утворюють ряд від 1 до 10. Потім штангами обмінюються і утворюють новий ряд. Наступні вправи є груповими іграми: «Штанга 6 «іде» до мене. Тепер знову швидко утворіть новий ряд». Всі учні шикуються по штанзі 6; штанги або числові таблички розподіляються між учнями. «Шукайте свого(старшого або меншого) сусіда»; «Ми «йдемо» й одночасно рахуємо. Потім повертаємося і рахуємо в зворотному порядку». Лічба ведеться до того числа, яке написано на табличці. Застосування Провести ігри, в яких учні могли б застосувати набуті ними знання про числа. Наприклад, на розкладених карточках написані числа від 1 до 10. Карточки роздають учням. Кожному пропонують принести таку кількість предметів, яка б відповідала числу, вказаному на картці.

ЦИФРИ Й КРУЖЕЧКИ

Мета: вивчати числовий ряд від 1 до 10; готувати учнів до засвоєння поняття парного та непарного числа.

Обладнання: ящик з цифрами 1–10 і 55 кружечків.

Хід гри: 1. Учитель змішує цифри й пропонує учневі розкласти їх у правильному порядку. Завдання для дитини: покласти під кожною цифрою відповідну кількість кружечків. Педагог показує учневі, в якому порядку їх потрібно класти. При парних числах кладеться подвійний ряд, при непарних – останній кружечок кладеться під останньою парою посередині. Контроль над помилками. Для побудови останнього числа не вистачає кружечків або залишаються зайві. 2 . Цифри й кружечки лежать на столі в зазначеному вище порядку. Кружечки, які лежать під деяким парним числом, наприклад 4, роздають: « Один тобі, один мені». Учитель запитує: «Скільки кружечків у тебе? Скільки кружечків у мене? » Учень відповідає: «У кожного по два». Вчитель: «Значить, у кожного порівну. Отже, 4 – парне число.» Цифру 4 і відповідні їй кружечки кладуть з однієї сторони стола. Тепер роздають кружечки, які лежать під непарним числом, наприклад 5. Учень дізнається,

що при такому розподілі кожен отримує різну кількість кружечків . 5 – непарне число. Цифру 5 і кружечки кладуть з іншої сторони стола. Так само досліджують та упорядковують всі інші числа. Дитина читає вголос парні та непарні числа. Потім знову розкладає всі цифри й кружечки в такому порядку, як вони лежали на початку вправи. Вчитель бере олівець і ділить ним кружечки, які лежать під парним числом, на дві рівні групи. Олівець повинен лежати вертикально. Учень розуміє, що для непарних чисел такий поділ неможливий. При цьому педагог повторює: «Непарне, парне, непарне, парне...»

ВЕСЕЛІ КОВПАЧКИ

Мета: ознайомити з поняттями й словами «великий» «маленький», «більше» – «менше»; закріпити значення слів «верх» – «низ», «над» – «під».

Обладнання: 9 картонних ковпачків. Радіус найменшого – 3 см; радіус кожного наступного – на 1 см більший за попередній. Використано три основні кольори – червоний, синій, жовтий. Послідовність кольорів повторюється.

Хід гри: За допомогою двох ковпачків познайомити учнів з поняттями й словами «великий» «маленький», «більше» - «менше». Вчитель пропонує дитині зробити башту, поставивши маленький ковпачок на великий. Можна зробити й навпаки, тоді маленький ковпачок сховається під великим. Таким чином учень закріплює значення слів: «верх» – «низ», над» – «під», «видно» – «не видно». Щоб навчити дитину порівнювати, вчитель просить взяти два ковпачки різного кольору, які помітно відрізняються один від одного: «Знайди великий», « А тепер знайди маленький». Потім пропонує виконати те ж саме завдання, але з ковпачками, які не дуже різняться за величиною. Коли дитина добре засвоїть вправу, доцільно ввести в гру ще один ковпачок, щоб познайомити з поняттям «середній». Можна поставити ряди із ковпачків за різними критеріями: за кольором або за величиною.

НАМИСТО

Мета: розвивати дрібну моторику; розпізнавати форму предмета.

Обладнання: все, що можна нанизати на тонку мотузку (гудзики, ковпачки від фломастерів, пластикові кришки, пробки з отворами).

Хід гри: Протягти через мотузку наявні предмети. Міцно зав'язати кінці. За допомогою таких намистин-саморобок можна навчати лічбі, розвивати дрібну моторику.

РАМКИ – ВКЛАДКИ

Мета: розвивати дрібну моторику; тренувати руку в обведенні плоских фігур, штриховці геометричних фігур, дотриманні меж і розмірів у роботі з олівцем.

Обладнання: рамки-вкладки, олівці.

Хід гри: Вчитель пропонує учневі взяти рамку, розглянути її. Доцільно назвати геометричні фігури у «віконечках» рамок. А потім запропонувати дитині «закрити віконечка» або показати кожній фігурці її будиночок. Учень кладе рамку на аркуш паперу й обводить кольоровим олівцем із середини. Потім уже з обведеною на папері фігуркою співставляє відповідну вкладку (наприклад, квадрат, трикутник) та обводить ще раз олівцем іншого кольору.

Фігуру, яка з'явилася на папері, учень заштриховує спочатку широкими лініями, потім – вузькими. Вчитель слідкує, щоб штриховка відбувалася зліва направо.

ЧАРІВНИЙ МІШЕЧОК

Мета: удосконалювати знання про геометричні фігури; розвивати тактильні відчуття.

Обладнання: мішечок з геометричними фігурами, хустинка.

Хід гри: Вчитель зав'язує учневі очі або просить заплющити їх. Дитина дістає із мішечка геометричну фігуру й пробує визначити її на дотик. Вчитель пропонує учневі довести, чому фігура має ту чи іншу назву.

ПІДБІР ЦИФР

Мета: вчити розпізнавати цифри, сортуючи їх; співвідносити цифри з кількістю предметів.

Обладнання: картки з цифрами від 1 до 10; картки із зображенням предметів у різній кількості: 1 лялька, 1 м'ячик, 2 ляльки, 2 м'ячки і т.д.

Хід гри: Дитина викладає перед собою картки з картинками та підбирає відповідну цифру.

МАТЕМАТИЧНІ ЗНАКИ

Мета: вчити складати і розв'язувати математичні приклади; продовжувати знайомити з поняттями «більше», «менше», «сума», «різниця», «рівність».

Обладнання: математичне лото або доміно з цифрами, картинками і математичними знаками.

Хід гри: З математичного лото дитина разом з учителем складає вирази і кладе їх перед собою. Школяр складає приклади, а педагог їх розв'язує. Іноді можна допускати помилки. Нехай дитина виправить їх, пояснить, чому вчитель не правий. Такі ігри дозволяють учневі придумувати різні арифметичні дії. До гри він може повертатися багато разів, навіть у той час, коли йому деякі поняття невідомі. Поступово учень знайомиться з ними, причому іноді робить відкриття самостійно. Крім того, діти дуже люблять гратися в учня і вчителя (відводячи собі, звичайно, роль учителя). Вчитель дозволяє дитині, щоб його вчили виправляти помилки, трішечки сварити і хвалити.

СОРТУВАННЯ ПРЕДМЕТІВ

Мета: вчити розрізняти геометричні фігури, порівнювати предмети за розмірами; розвивати логічне мислення дитини.

Обладнання: 3 товсті нитки 3 кольорів, предмети різних розмірів і форм (гудзики, ракушки, сірникові коробки, олівці, кульки).

Хід гри: Зв'язати кінці кожної нитки так, щоб утворились кола (діаметром близько 50 см). Покласти два кола на підлогу і запропонувати дитині розсортувати предмети: великі предмети – маленькі предмети; сині – червоні; круглі – квадратні і т.д. Слід ускладнювати завдання в залежності від віку дитини. Якщо учень у результаті гри знайде третю властивість, яка об'єднує предмети з різних кіл (наприклад, великий і червоний предмет, маленький і синій предмет), потрібно покласти третє коло між першим і другим, так, щоб воно частково перекривало їх. В той сектор, де кола перетинаються, дитина складатиме предмети із третьою властивістю. Педагог контролює виконання дій.

СЛУХАЙ І МАЛЮЙ

Мета: розвивати просторову орієнтацію, графічні навички; виробляти автоматизацію навичок, вміння користуватися сенсорними шаблонами (геометричними формами).

Обладнання: робочий зошит, простий і кольорові олівці.

Хід гри: Вчитель пропонує учням відкрити зошит і знайти чисту сторінку. Далі говорить, що потрібно намалювати й де, в якій частині сторінки. Діти повинні без помилок виконувати команди: «Намалюйте в правому верхньому кутку квадрат. Зліва від нього – коло. В центрі сторінки – трикутник. Під ним - прямокутник» і т.д. Вся сторінка повинна бути заповнена. Потім можна запропонувати учням розфарбувати намальовані фігури.

ГУСИ З ГУСЕНЯТАМИ

Мета: розвивати сенсомоторику, увагу; закріплювати знання про кольори; вміння чергувати предмети за кольором.

Обладнання: по 10 елементів мозаїки жовтого та білого кольорів, по 5 – синього, червоного, зеленого кольорів.

Хід гри: Вчитель показує синю мозаїку й пояснює, що такого кольору буває річка. Потім розміщує всі елементи синього кольору на панелі зліва, зверху вниз – утвориться річка. Показуючи один білий і один жовтий елементи, вчитель говорить, що це гуска й гусеня. Розміщуємо на панелі білий елемент, за ним жовтий: «Гуска пішла й гусеня повела». Після цього пропонує учневі самостійно знайти гуску й гусеня, розмістити їх на панелі. Потім дитина виконує все самостійно (від річки й до гусей), сама вибирає потрібні кольори, розміщує їх. При виникненні труднощів учитель може допомогти учневі виконати послідовність дій.

МУРАХИ

Мета: розвивати сенсорну сферу; формувати уявлення про символічне зображення речей; розвивати пізнавальний інтерес, самоконтроль; закріплювати знання про кольори.

Обладнання: ігрове поле із зображенням чотирьох будиночків (у верхній частині аркуша), дві великі мурахи (лівий нижній куточок аркуша), чорна й червона: чорна мураха позначена намальованим великим зеленим квадратом, червона мураха – великим червоним трикутником, дві маленькі мурахи (правий нижній куток аркуша) – чорна й червона: чорна мураха позначена намальованим маленьким зеленим квадратом, червона мураха – маленьким червоним трикутником. Від мурах до будиночків намальовані чотири доріжки, розділені парами: дві чорні й дві червоні. Через доріжки вертикально поставлені дві пари воріт (одні маленькі і одні великі ворота складають пару). Два комплекти геометричних фігур: чотири великих і маленьких зелених квадрати, чотири великих і маленьких червоних трикутники.

Хід гри: В казковій формі дітям пропонується допомогти мурахам знайти дорогу додому. Застосовується показ інформації: великий зелений квадрат – велика чорна мураха; великий червоний трикутник – велика червона мураха і т.д. Чорні мурахи ходять тільки по чорних доріжках, а

червоні – тільки по червоних. Великі мурахи ходять тільки через великі ворота, а маленькі – тільки через маленькі. Кількість учасників гри – 1 – 2 учні. Перемагає той, хто допустить менше помилок.

ПІДБІР ДОЩЕЧОК

Мета: розвивати зорові відчуття і концентрацію уваги; вивчати натуральний ряд чисел.

Обладнання: ящик з двома наборами дощечок по 5 штук (10 x 9 см), які обклеєні шороховатим папером 5-ти видів. Ящик повинен бути у кожного учня. Дощечки попарно однакові.

Хід гри: 1. Учень із заплющеними очима дістає з одного набору дощечку, доторкається до неї, потім шляхом дотику шукає подібну дощечку в другому наборі і кладе її поруч. Бере наступну дощечку з першого набору і підбирає подібну з другого і т.д. 2. Учень із заплющеними очима бере дощечку з шороховатою поверхнею в одному наборі і кладе її в сторону. Із тих, котрі залишилися, знову вибирає дощечку з шороховатою поверхнею і кладе поруч з першою. Дії виконуються до тих пір, поки не утвориться рівномірно упорядкований ряд. авдання можна починати виконувати із самої гладенької дощечки. Потім із розплющеними очима учень перевіряє себе. Для цього він перевертає викладені дощечки зворотньою стороною і дивиться на цифри, які там написані. Якщо завдання виконане вірно, то цифри будуть розміщені як у натуральному ряду.

ЗВАЖУВАННЯ В РУКАХ

Мета: розвивати вміння визначати вагу предметів в руках; порівнювати предмети.

Обладнання: 10 різних предметів, гирі вагою 5, 20, 50 грамів.

Хід гри: Учасники гри діляться на дві команди. Команди отримують по 5 різних предметів: ручки, олівці, зошит, гумка і ін. Діти по черзі повинні зважити отримані предмети на долоні, порівнюючи з вагою гир.

Обговорюють з командою вагу предметів. Та команда, яка більш точно визначить вагу предметів, виграє.

МОТУЗКА

Мета: вчити розпізнавати геометричні фігури, відтворювати їх.

Обладнання: мотузка.

Хід гри: Діти викладають різні фігури із мотузки на столі. Беруть мотузку або товсту нитку довжиною 30 – 50 см. Спочатку педагог показує дитині, як із мотузки можна отримати різні зображення: коло (м'яч або сонце), квадрат (віконце), хвилі, трикутник (шапочка для мишки), і т.д. Потім дитина виконує завдання самостійно. Аналогічно можна використовувати і палички, складаючи їх у різні комбінації.

ТАНГРАМ

Мета: розвивати просторові уявлення, мислення і пам'ять; засвоювати сенсорні шаблони (геометричні фігури); розвивати графічні навички.

Обладнання: комплекти розрізних геометричних фігур по кількості учасників.

Хід гри Кожному учаснику дають комплект розрізних геометричних фігур, необхідних для того, щоб зібрати всі шаблонні фігури. Після цього ведучий демонструє першу зібрану фігуру, руйнує її на очах дітей і пропонує їм зібрати таку ж із тих деталей, які в них є. Послідовно демонструються всі шаблонні фігури, які діти повинні зібрати самостійно, без зразка. Важливо кожного разу забирати шаблонну фігуру після демонстрації, не залишаючи її для копіювання в той час, коли діти розв'язують мисленнєве завдання. Якщо учасники виконують це завдання з різною швидкістю, то необхідно перейти до індивідуального показу шаблонів, що дозволить зберегти цікавість учасників до даної справи.

ПІДБЕРИ ФІГУРКИ

Мета: вчити дітей розрізняти кольори, геометричні фігури розвивати увагу, пам'ять.

Обладнання: картки із зображенням різнокольорових геометричних фігур.

Хід гри: Покласти картки на плоску поверхню кольоровими фігурами вниз. Тепер нехай учень постарается перевернути дві картки одного кольору із зображенням фігур одного виду. Можна грати за принципом «Іди ловити рибку». При цьому старанно підібрати всі фігури одного кольору.

ЗБУДУЙ БАШТУ

Мета: розвивати у дітей зорову орієнтацію на форму предметів; формувати практичні способи орієнтування; викликати зацікавленість до властивостей предметів навколишнього світу.

Обладнання: кульки і кубики одного розміру та кольору (лежать на парті).

Хід гри Учитель пропонує дитині побудувати башту. Звертає увагу на предмети, які лежать на парті : «Бери всі такі (показує кубик) і будуй башту». Якщо дитині важко виконувати завдання, вчитель діє разом з нею. В кінці гри вчитель підсумовує: «Башту побудували з кубиків. Тут залишились тільки кульки».

МАЛЮНКИ З ГЕОМЕТРИЧНИХ ФІГУР

Мета: розвивати зорову пам'ять, графічні навички; засвоювати сенсорні шаблони (геометричні фігури).

Обладнання: спеціальні картки із зображенням малюнків зі сполученням геометричних фігур, годинник, робочі зошити учасників, прості олівці.

Хід гри: Пропонується інструкція учасникам: «Зараз я вам покажу картку з малюнком із геометричних фігур. Постарайтесь якомога краще

запам'ятати малюнок і такий самий намалювати в своєму зошиті». Учитель демонструє першу картку протягом 10 сек. Після того, як картку закриє, учасники повинні відтворити сполучення геометричних фігур в своїх зошитах. Коли діти закінчать малювати, знову вчитель демонструє картку, розглядаються помилки відтвореного та, попросивши бути уважнішими, педагог демонструє іншу картку. Для ускладнення гри можна демонструвати одночасно дві картки.

ІГРИ ТА ВПРАВИ ДЛЯ КОРЕКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ ЗДІБНОСТЕЙ

РІЗНОКОЛЬОРОВІ КРАПЛИНИ

Мета: розвивати дрібну моторику руки, координацію рухів; покращити рух пальців рук; вчити концентрувати увагу; готувати руку до письма; вчити розпізнавати кольори та порівнювати їх.

Обладнання: форми для льоду, три різнокольорових фломастери, три посудини з кольоровою водою (воду можна підфарбувати харчовими барвниками синього кольору), піпетка, маленька губка.

Хід гри: Зафарбувати денце форм по принципу 1 ряд – 1 колір. Дитина за допомогою піпетки по краплі переносить воду з різних посудин у форми з водою. Форми поступово наповнюються водою у відповідності з їх кольором. Якщо вода розливається, дитина витирає губкою, при цьому вивчає властивість губки вбирати воду. Воду у формочках можна заморозити, роздивитись льодяні кубики. Разом з цим дитина знайомиться з одним із станів води – з льодом. Потім учень може помістити лід у стакан з водою, при цьому спостерігаючи, як лід перетворюється у воду.

ЗАЩІПКИ У ВІДЕРЦІ

Мета: розвивати дрібну моторику руки, мислення, фантазію; готувати руку до письма.

Обладнання: пластмасове дитяче відерце із защіпками для білизни, картонні фігурки предметів.

Хід гри: Вчитель пропонує учневі діставати із відерця защіпки одну за одною. Можна закріплювати защіпки, «прикрашаючи» ялинку, прикріплюючи їжачкові «голки». Якщо учень навчиться добре працювати із защіпками, йому можна запропонувати скласти із них квітку - семиквітку, зайчика і т.д.

ШЕРШАВІ БУКВИ

Мета: стимулювати тактильні відчуття; вивчати алфавіт через тактильні відчуття; співставляти звук і букву, готувати руку до письма.

Обладнання: шершаві букви, наклеєні на таблички з товстого картону (колір табличок для голосних звуків червоний, для приголосних – синій).

Хід гри: 1. Вчитель пропонує учневі роздивитися картки. Показує йому, як можна двома пальцями обвести букву, ніби написати її. Дитина повторює цей рух. Якщо учень знає букву, то після обведення називає її. Якщо не знає, то букву називає вчитель, а дитина повторює. Учень може повторити рух руки в повітрі, щоб краще запам'ятати контури названої букви. 2. Учень кладе перед собою декілька табличок з шершавими буквами й закриває очі. Він промацує шершаві букви й намагається назвати їх.

ПОСИПАЄМО ДОРІЖКИ

Мета: розвивати дрібну моторику; готувати руку до письма; розвивати координацію рухів.

Обладнання: крупа, сірники або тоненькі смужки паперу.

Хід гри: Педагог пропонує учневі посипати крупою (манкою, пшоном, гречкою) доріжку на столі шириною 3 – 5 см. Контури доріжки (краї)

обмежувати 4 – 8 сірниками. Доріжка повинна проходити від одного будиночка, викладеного із сірників, до другого, чи від однієї палички до іншої.

ПИСЬМО НА УРОЦІ

Мета: розвивати дрібну моторику рук; готувати руку до письма; виховувати охайність, кмітливість.

Обладнання: набір табличок з шершавими буквами, піднос з насипаною крупою, тоненька паличка для письма.

Хід гри: Спочатку учень обводить двома пальчиками шершаву букву на дошці. Потім він робить ті ж рухи, пишучи на підносі з крупою. Вправу можна виконувати декілька разів, струшуючи піднос з крупою. Цю ж вправу учень може виконувати за допомогою палички. Спочатку обводить нею шершаву букву, а потім виводить цю букву на крупі. Дитина малює на крупі те, що забажає.

СЛОВА В ТРЬОХ КОРОБОЧКАХ

Мета: розширювати й збагачувати словниковий запас дитини; вчити класифікувати предмети та слова; співставляти предмет із його назвою; розширювати кругозір.

Обладнання: три однакові коробочки різного кольору (червоного, жовтого, зеленого), малюнки тварин, рослин, будь-які малюнки предметів, що відносяться до побуту людини.

Хід гри: В червоній коробочці лежать малюнки із зображенням тварин, в зеленій – рослин, в жовтій – будь-який малюнок із зображенням предметів, що належать до побуту людини. Учень бере коробочку, дістає з неї по одному малюнку й називає відомі йому предмети. Незнайомий дитині предмет називає вчитель. Далі гра ускладнюється. Вчитель ставить перед учнем два відомі малюнки з предметами й один невідомий. Називає разом з дитиною предмет, який йому відомий, і пропонує дати або показати його.

Запитує про невідомий предмет: «Що (хто) це? На що це схоже? Як ти думаєш, що ним роблять?» Можливо в учня буде своє уявлення про цю річ. Вчитель вислуховує його, а потім сам розповідає про цей предмет. Якщо дитина вже знає назви предметів, які зображені на малюнках, вчитель висипає картинки з коробок на стіл, перемішує і просить дитину знайти свій будиночок кожному предмету. Учень бере по одному малюнку, називає його й розкладає в коробочки: малюнки тварин – в червону, малюнки рослин – в зелену, все, що відноситься до побуту людини – в жовту.

ШЕРШАВІ СЛОВА

Мета: удосконалювати тактильні відчуття готувати руку до письма; розвивати образне сприйняття; поєднувати подумки букви в склади й слова; концентрувати увагу.

Обладнання: картонні таблички, на яких буквами із шороховатого паперу написані слова, хустинка для зав'язування очей.

Хід гри: Вчитель зав'язує учневі очі. Кладе перед ним табличку з шершавим словом. Учень обмацує букву за буквою, поєднує їх в слово й зачитує його. Якщо дитина допускає помилку, вчитель пропонує повторити гру спочатку.

КАРТИНКА – СЛОВО

Мета: розвивати інтуїтивне читання; порівнювати написане слово із зображенням предмета; контролювати виконане завдання.

Обладнання: картки із зображення будь-яких предметів, таблички зі словами до них, контрольні картки, на яких слово й предмет поєднані. Малюнки та слова можна підібрати за групами предметів: квіти, одяг, тварини і т.д. Важливо, щоб слова на табличках були легкими для читання.

Хід гри: Учень бере конверт з картинками, на яких зображені різні предмети. Він викладає на стіл картинки, а потім підбирає до них таблички зі

словами. Контрольні картки допоможуть дитині самостійно перевірити виконану роботу.

ЩО МЕНЕ ОТОЧУЄ

Мета: навчитися співставляти прочитане слово з предметом із навколишнього середовища.

Обладнання: таблички з тасьмою, на яких написані прості слова, предмети з навколишнього середовища (стіл, шафа, підлога, кубик, лялька і т.д.)

Хід гри: Учень бере одну за одною таблички, читає слово та вішає або кладе табличку на відповідний предмет. Часто буває так, що вся кімната завіщується табличками з назвами предметів. Це дуже важливий стан переходу дитини від інтуїтивного до усвідомленого читання. Учень робить важливі відкриття: все, що мене оточує, можна записати, а потім прочитати.

ДОМІНО З ЛІТЕР

Мета: навчати інтуїтивному читанню слів, запам'ятовуванню їх; розвивати мовлення; вчити розпізнавати літери як символи звуків у написаних словах; готувати до оволодіння навичками читання.

Обладнання: картки зі словами, перша та остання буква в яких виділена червоним кольором; на зворотньому боці – відповідний малюнок.

Хід гри Дитина висипає перед собою картки і перевертає їх словами вгору. Вчитель показує, як скласти ланцюжок слів, підбираючи їх так, щоб перші й останні літери співпали: МАМА – АГРУС – СОМ – МИР – РУКА - ... Якщо дитина ще не готова до розрізнення літер, вона може гратись із картинками, сприймаючи їх назви на слух. Для цього потрібні і відповідні картинки. Вчитель кладе перед дитиною картки вгору зображенням, промовляючи вголос назву картинки. При цьому учень старається підібрати таблички так, щоб у назвах співпали перший і останній звуки слів.

НАЗВИ СЛОВО

Мета: розвивати фонематичний слух, вміння користуватись своїм словниковим запасом.

Обладнання: картки із зображенням літер (синій колір – для літер, які позначають приголосні звуки, червоний – голосні.)

Хід гри: Дитина дістає з коробки одну за одною картки і називає слова, які починаються з вказаної на картці літери. Чим більше слів назве дитина на одну букву, тим краще. В цю гру можна гратись вголос, не користуючись картками. Потрібно назвати дитині кілька звуків, до яких вона повинна придумати слова.

ЩО РОСТЕ НА ДЕРЕВІ?

Мета: навчитись розрізняти дерева, їх листя і плоди; довести до відома, що деякі дерева не мають плодів; ввести в словник слова «плід», «листок».

Обладнання: картки з картинками, лото. На одних картинках зображені різні дерева (ялина, береза, груша, яблуня і т.д.), на інших – листя, плоди цих дерев.

Хід гри: Учень вибирає будь-яку картку із зображенням дерева і підбирає до неї картку із зображенням листка і плода. На основі цієї гри вчитель розповідає учневі, що таке гербарій і навіть пропонує зібрати його.

ЩО НАПИСАНО?

Мета: удосконалювати навички читання; усвідомлювати прочитане.

Обладнання: невеличкі смужечки паперу з надрукованим текстом у вигляді завдань. Це може бути вказівка, доручення, повідомлення тощо. Для тексту завдань підбираються найпростіші слова, речення: ВИТРИ ДОШКУ ПОЛИЙ ВАЗОН НА ПІДВІКОННІ СПІВАЙ

Хід гри: Учень бере смужки, читає завдання і виконує їх одне за одним. У записках можна пропонувати різноманітні завдання. В цій вправі учень вперше читає відразу декілька слів у ряду, які пов'язує між собою за змістом

– речення. Він повинен поєднати їх в своїй свідомості, і розуміння прочитаного буде для нього сигналом до виконання дій.

РОЗВИТОК ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ З ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ. КОРЕКЦІЙНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ

ДОСЛІД З ВОДОЮ ТА ЯЙЦЕМ

Мета: розвивати увагу, дрібну моторику руки, охайність, зацікавленість.

Обладнання: дві склянки з водою, двоє яєць, чотири ложки солі.

Хід гри: Учень заповнює склянку водою й опускає яйце у воду. Воно опускається на дно склянки. В другу склянку наливає води до половини, кладе туди 4 ложки солі й розмішує. Коли сіль розчиниться, дитина опускає яйце в склянку та спостерігає за тим, що воно плаває на поверхні.

КРУГЛИЙ РІК

Мета: вчити читати слова, ознайомити з поняттям «пори року», розвивати словниковий запас.

Обладнання: картонний круг, розрізаний на 12 секторів. На кожному секторі написана назва одного із місяців року. Кінці секторів зафарбовані різними кольорами, наприклад: весняні місяці – зеленим, літні – червоним, осінні – жовтим, зимові – білим або синім.

Хід гри: Вчитель перемішує сектори. Потім пропонує учневі прочитати назви місяців. Допомагає викласти їх у правильному порядку. Пропонує учням назвати, яка зараз пора року, що відбувається в природі, в житті тварин, які свята бувають літом, зимою і т.д. Доцільно обговорити з дитиною і тему одягу в різні пори року, та поняття «холодно», «жарко», «волого», «мряка», «підмерзає» і т.д. Спробувати пояснити разом з дитиною, чому кожній порі року на картці відповідає певний колір (весна - зелений, осінь –

жовтий, і т.д.). В процесі гри, працюючи з кругом, учень знайомиться з рядом математичних понять.

РИБКИ В БАСЕЙНІ

Мета: розвивати дрібну моторику руки, довільну увагу, пам'ять; розширювати уявлення дітей про тваринний світ; закріплювати знання про будову риби; розвивати творчий потенціал.

Обладнання: аркуш ватману блакитного кольору (імітація води в басейні); комплекти геометричних тіл різного кольору і розміру; різні моделі рибок, за основу яких взяті геометричні фігури; фарби, фломастери, крейда.

Хід гри: В контексті казки дітям пропонують запустити риби в басейн.

1. За основу риби береться геометрична форма, яка відповідає формі риби. Діти наклеюють геометричні форми на аркуш ватману і дофарбовують деталі так, щоб утворилось зображення казкової риби.
2. Дітям пропонують комплекти готових казкових рибок, які можна розкласти на деталі і складати.

НЕ ВПУСТИТИ КУЛЬКУ

Мета: розвивати координацію рухів, вміння орієнтуватися в просторі; сконцентрувати увагу.

Обладнання: ложка, кулька для пінг-понга, миска з водою.

Хід гри: Взяти ложку й кульку для пінг-понга, наповнити миску водою, опустити в неї кульку. Запропонувати дитині витягти кульку ложкою і, не впустивши її, в ложці донести до призначеного місця. Відстань, яку потрібно пройти, не повинна перевищувати 6 – 8 метрів.

НАШІ ВУШКА

Мета: розвивати вміння слухати, навички взаємозв'язку.

Обладнання: кольорові олівці, папір формату А-3 з «Веселковими портретами», корзина з музичними інструментами, набір карточок «Домашні тварини», аудіозапис, дзвіночок.

Хід гри: Всі діти сидять у колі. Ведучий бере дзвіночок. Підходить до одного з дітей, тихенько дзвонить біля його вушка, називає його по імені та говорить щось приємне. (Наприклад, «Богдане, я рада тебе бачити»). Далі Богдан бере дзвіночок і підходить до іншої дитини і т.д. Діти обговорюють, для чого людині вуха, на що вони схожі. Учні торкаються до вуха, роздивляються частини вуха, називаючи їх. Потім заплющують очі і прислухаються до шуму на вулиці. Відкривають очі та обговорюють, що чули з вулиці. Закривають очі і прислухаються до шуму в кімнаті. Відкривають очі та говорять, що чули в кімнаті. В кінці гри можна зробити масаж вушок, при цьому декілька разів потягти за вушка із сторони в сторону.

ХТО ТУТ ЖИВЕ?

Мета: ознайомлювати дітей з тваринним світом; готувати до упорядкування великого об'єму інформації, привчаючи аналізувати та робити посильні логічні висновки.

Обладнання: картки з відповідними малюнками (лото).

Хід гри: Разом із дитиною вчитель викладає малюнки, називаючи їх та аналізуючи. Наприклад, вчитель каже: «Тут живуть звірі» і викладає малюнки цієї категорії в ряд. Таким чином, діти знайомляться з іншими представниками фауни. Поступово вчитель «допускає помилки» у створенні рядів. Потрібно дати дитині можливість виправити їх. Майже всі діти із задоволенням виконують роль учителя.

УГАДАЙ, ХТО В БУДИНОЧКУ ЖИВЕ

Мета: вчити диференціювати звуки.

Обладнання: два будиночки, собака та кішка. Хід гри Педагог показує дитині собачку й говорить: «У мене собачка. Він вміє гавкати. Ось так: – «Гав!». Він живе в цьому будиночку (саджає собачку в один із будиночків). А це – кішечка, яка вміє нявкати: «Няв!». Вона живе в іншому будиночку. Тепер угадай, хто живе в цьому будиночку». Педагог вимовляє один із звуків, після відповіді показує іграшку: «Правильно, ти вгадав. Це собачка. Він гавкає». **ХТО КРИЧИТЬ?** Мета: вчити диференціювати звуки та називати тварин. Обладнання: магнітофон, запис із голосами тварин.

Хід гри: Педагог демонструє голос тварини. Потім пропонує дитині назвати тварину, чий голос звучав.

ДЕ СОБАЧКА?

Мета: вчити сприймати і виділяти з навколишнього середовища живі істоти (собачку).

Обладнання: картинки із зображенням собаки, іграшкова собачка.

Хід гри: Педагог організовує спостереження дитини за собакою, звертає увагу на те, що вона бігає, гавкає, їсть, махає хвостиком, у неї є голова, тулуб, хвіст і лапи. Собаку можна зустріти на вулиці з господарем. Після спостережень педагог показує іграшку – собачку, даючи можливість пограти з нею, читає вірш про собаку, а потім шукає з дитиною зображення собаки на картинці, виділяючи його серед інших: «Ось він, собачка, вміє гавкати: гав!».

ЗРОБИМО ДОРІЖКУ

Мета: вчити виділяти об'єкт неживої природи – пісок; формувати інтерес до ігор із піском.

Обладнання: совок, відерце, іграшкова машина.

Хід гри: У сонячну погоду педагог організовує ігри з дитиною в пісочниці. Він показує, що пісок можна копати, набирати у відерце, будувати

з нього вежі. Потім педагог дає дитині совок і пропонує насипати пісок у відерце. Далі вона висипає пісок, будує доріжку для машини.

КРАСИВА КВІТОЧКА

Мета: вчити сприймати та виділяти з навколишнього середовища рослину – квітку.

Хід гри: Педагог організовує на прогулянці спостереження за рослиною – квіткою, звертає увагу на те, що квітка росте на землі, цвіте, пахне, прикрашає галявинку. Педагог пропонує принести квітку в групу та поставити її у вазу. Після спостережень на прогулянці педагог показує квітку, яка росте в кімнаті, пропонує полити її, понюхати. Потім шукає з дитиною зображення квітки на картинці.

ХТО ЯК КРИЧИТЬ?

Мета: вчити диференціювати звуки.

Обладнання: картинки із зображенням тварин (півень, жаба, корова і т.д.)

Хід гри: Педагог розкладає по черзі перед дитиною картинки й демонструє їй відповідне звуконаслідування. Потім говорить: «Будемо гратись». Дорослий вимовляє звуконаслідування, а дитина знаходить відповідну картинку.

ПОЗНАЙОМСЯ З ПТАШКОЮ

Мета: вчити сприймати та виділяти з навколишнього середовища живі істоти (птаха).

Обладнання: картинка із зображенням звірів, птахів; іграшковий птах.

Хід гри: Педагог організовує спостереження дитини за пташкою у живому куточку чи на вулиці, звертає увагу дитини на те, що в пташки є голова, тулуб, крила, лапки, вона вмє ходити, літати, клювати зерна. Після спостережень педагог показує іграшку, дає можливість погратися нею, читає

вірш про пташку: Пташко, пташко, ось тобі водичка, Ось тобі і крихти на моїй долонці. Потім шукає з дитиною зображення пташки на картинці, виділяючи її серед звірів: « Ось вона, пташка, уміє літати, співати: пі-пі-пі!»

ДОЩИК

Мета: вчити звертати увагу на явище природи – дощ.

Обладнання: відерце.

Хід гри: У дощову погоду педагог організовує спостереження на прогулянці за цим природним явищем. Ставить відерце для збирання дощової води. Звертає увагу дитини на калюжі, що утворюються після дощу, на краплі води, хмари, з яких іде дощ. У процесі спостереження педагог звертає увагу дитини на те, що люди йдуть у плащах, під парасольками, у чоботях. Після спостереження вчитель малює хмари, пропонує дитині намалювати дощик (кап-кап). Потім педагог допомагає намалювати калюжі, промовляючи вірші про дощик: Дощику, дощику, кап-кап-кап! Мокрії доріжки.

Підем дружно ми гулять - Не промочим ніжки! Заняття можна повторити в дощову погоду.

СВІТИ, СОНЕЧКУ!

Мета: вчити звертати увагу на явище природи – сонце.

Хід гри: У сонячну погоду на прогулянці педагог організовує спостереження на прогулянці за сонцем. Звертає увагу дитини на світло і тепло, на те, що сонечку радіють пташки і квіти. В процесі спостереження педагог звертає увагу дитини на поведінку та діяльність людей (діти катаються на велосипеді, граються в пісочниці, з м'ячем, дорослі люди йдуть у легкому одязі без парасольок). Після спостереження педагог малює сонечко, пропонує дитині намалювати проміннячко до нього, домалювати квіти, травичку, промовляючи вірші про сонечко: Світи, світи, сонечку, Зелений, лужку!